

VRAAG EN AANBOD HBO MASTEROPLEIDINGEN

Een onderzoek onder hogescholen en organisaties en instellingen in de beroepspraktijk van HBO afgestudeerden

Hobéon Management Consult bv

Scheveningseweg 46
2517 KV Den Haag

Tel. 070 - 30 66 800
Fax 070 - 30 66 870

VRAAG EN AANBOD HBO MASTEROPLEIDINGEN

Een onderzoek onder hogescholen en organisaties en instellingen in de beroepspraktijk van HBO afgestudeerden

Hobéon Management Consult bv

7 december 2001

W.L.M. Blomen

G.J. Stoltenborg

INHOUDSOPGAVE

	pagina
1. INLEIDING	1
1.1 Achtergrond van het onderzoek	1
1.2 Aanpak en fasering	1
1.3 Opzet van het rapport	2
2. DE AANBODZIJDE	3
2.1 De aangewezen hogescholen	3
2.1.1 Bestaande masteropleidingen	3
2.1.2 Masters in ontwikkeling	3
2.2 De bekostigde hogescholen	4
2.2.1 De interne organisatie van de masteropleidingen	4
2.2.2 Kenmerken van de masteropleidingen	5
2.2.3 Relatie met het WO en lectoraten	6
2.2.4 Accreditatie	7
2.2.5 Samenwerking en financiering	7
2.2.6 De toekomst van de HBO masteropleidingen	8
3. DE VRAAGZIJDE	10
3.1 Algemeen	10
3.2 De huidige betrokkenheid bij HBO masters	11
3.3 Gewenste HBO masteropleidingen	13
3.4 Soort en vorm	14
3.5 Verwachte deelname	15
3.6 Accreditatie	16
3.7 Financiering	16
4. SAMENVATTING	19
5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	22
5.1 Conclusies	22
5.2 Aanbevelingen	23
 Bijlage:	
1. Vragenlijst inventarisatie masteropleidingen HBO (fase A)	25
2. Onderzoek HBO masteropleidingen: inventarisatie vraagzijde (fase B)	27
3. Onderzoek HBO masteropleidingen: lijst van contacten en geïnterviewden (fase B)	28

1. INLEIDING

1.1. Achtergrond van het onderzoek

In de nota “Naar een open hoger onderwijs” geeft de minister van OCenW aan dat hij de master-fase in het HBO niet zal bekostigen behoudens het deel waarvoor hij als vakminister verantwoordelijkheid draagt. Hij geeft hierbij aan een verkenning te zullen laten uitvoeren of ook voor andere masteropleidingen in het HBO arrangementen gevonden kunnen worden waarbij de financiële verantwoordelijkheid van belanghebbenden en het afnemend veld sterker wordt gearticuleerd. In de berichtgeving aan de Tweede Kamer geeft de minister verder aan dat bij de verkenning tevens de HBO-raad en PAEPON betrokken zullen worden en dat ISO en LSVb in de gelegenheid zullen worden gesteld ideeën in te brengen en commentaar te leveren.

Een recente motie van de Tweede Kamer, waarvan de minister heeft aangegeven deze over te nemen, heeft eveneens betrekking op de verkenning. In de motie wordt de regering verzocht om in samenhang met de bekostiging van WO master-opleidingen ook scenario's te ontwikkelen voor maatschappelijk relevante HBO masteropleidingen.

Als onderdeel van de aangekondigde verkenning heeft het ministerie van OCenW Hobéon Management Consult bv opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren onder de aanbodzijde van HBO masteropleidingen; de hogescholen, en onder vraagzijde; de werkgevers, werknemers en overige (mogelijk) belanghebbenden in de beroepspraktijk. Doel van het onderzoek was in kaart te brengen wat de stand van zaken is ten aanzien van de HBO masteropleidingen in Nederland, zowel aan de aanbodkant (huidige aanbod plus de concrete plannen) als aan de vraagzijde (concrete onderwerpen en plannen) met als specifiek aandachtspunt de mogelijkheden en beperkingen van de financiering van de HBO masters op een andere wijze dan uit het onderwijsbudget.

1.2 Aanpak en fasering

Het onderzoek is opgedeeld in twee fasen. Fase A betrof het onderzoek onder hogescholen als (potentiële) aanbieders van HBO masteropleidingen¹. Het gaat daarbij om alle onderwijsinstellingen, die formeel bevoegd zijn een HBO diploma af te geven, dus zowel de 'aangewezen' hogescholen (die werken op commerciële basis) als de door het ministerie bekostigde hogescholen. Voor de benadering van de scholen is gebruik gemaakt van een adreslijst die via de opdrachtgever is verkregen en die was onderverdeeld naar aangewezen en bekostigde hogescholen. Na opschoning van deze lijst² bleven 58 aangewezen en 51 bekostigde hogescholen over, die vervolgens alle in het onderzoek zijn betrokken.

Ten behoeve van de interviews met deze aangewezen en bekostigde hogescholen is in nauw overleg met de opdrachtgever een vragenlijst opgesteld, die is opgenomen in bijlage 1. Steeds is als eerste het centraal bureau benaderd met de vraag wie binnen de hogeschool verantwoordelijk is/zijn voor de masteropleiding(en) en vervolgens is individueel contact geweest met de betreffende persoon of personen om een afspraak voor het telefonisch interview te maken. Vervolgens is de vragenlijst per mail verzonden en heeft het interview plaatsgevonden.

In fase B is per sector van het HBO een aantal organisaties en instellingen bevraagd die op de een of andere manier belang (kunnen) hebben bij het opzetten en uitvoeren van HBO masteropleidingen. Het gaat hier bijvoorbeeld om beroepsverenigingen, werkgeversorganisaties, vakbonden, brancheorganisaties, intermediaire organisaties en expertise centra³. Allereerst is een “longlist” opgesteld van zoveel mogelijk in principe relevante organisaties per sector⁴.

¹ in het onderzoek zijn die opleidingen betrokken waarvan de hogeschool heeft aangegeven dat het masteropleidingen zijn.

² Van de 69 op deze lijst opgenomen aangewezen instellingen bleek een aantal niet meer te bestaan, andere te zijn gefuseerd en nog enkele niet te bereiken op het aangegeven nummer. Uiteindelijk bleven 58 aangewezen hogescholen over. De in totaal 51 bekostigde hogescholen zijn alle in het onderzoek betrokken.

³ In principe behoren ook vakministeries hiertoe maar afgesproken is dat andere ministeries, waaronder de vakministeries, door de opdrachtgever zelf benaderd worden.

Op grond van deze longlist zijn in overleg met de opdrachtgever de te interviewen organisaties gekozen⁵. Eveneens in overleg met de opdrachtgever is een vragenlijst opgesteld, die is opgenomen in bijlage 2. Het verzamelen van de gegevens is op dezelfde wijze ingericht als in fase a (informerend naar juiste gesprekspartner, maken van een afspraak voor het interview, toezending van de vragenlijst en afname van het interview). Met in totaal 37 organisaties is contact geweest. Omdat een aantal organisaties zich niet met dit onderwerp bezighoudt en het onderwerp bij enkele andere nog niet tot een stellingname had geleid, zijn uiteindelijk 30 volledige interviews gehouden. De lijst met contacten en gesprekspartners is opgenomen in bijlage 3.

1.3 Opzet van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt verslag gedaan van de uitkomsten van het onderzoek onder de aanbieders van HBO masteropleidingen. Het aangewezen onderwijs en het bekostigde onderwijs worden apart beschreven aan de hand van de onderwerpen die in de vragenlijst aan de orde komen. Voor zover de gegevens beschikbaar zijn worden de uitkomsten onderverdeeld naar sector. Vervolgens worden conclusies geformuleerd over de gehele aanbodkant.

Hoofdstuk 3 bevat het verslag van de interviews aan de vraagkant. De uitkomsten worden eveneens beschreven volgens de onderwerpen uit de vragenlijst en tevens genuanceerd naar sectoren. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de hoofdpunten van de uitkomsten aan de vraagzijde samengevat. Hoofdstuk 4 geeft een puntsgewijze samenvatting van de resultaten en hoofdstuk 5 tenslotte bevat de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek, mede in het licht van de doelstelling.

⁴ Mede vanwege de maatschappelijke samenhang is een indeling gehanteerd in de volgende zes sectoren: Techniek, Zorg en Welzijn, Kunst en Cultuur, Onderwijs en Educatie, Landbouw en Economie.

⁵ Opgemerkt wordt dat de keuze van gesprekspartners mede de reikwijdte van het onderzoek bepaalt. Gekozen is voor organisaties die zicht hebben op de sector als geheel. Zo is niet gesproken met afzonderlijke bedrijven, waar zoals uit ander onderzoek van Hobéon blijkt, de HBO'er steeds meer een gelijke positie krijgt als de WO'er, hetgeen bijvoorbeeld betekent dat er specifieke behoefte ontstaat aan vervolopleidingen op strategisch gebied.

2. DE AANBODZIJDE

2.1 De aangewezen hogescholen

2.1.1 Bestaande masteropleidingen

Slechts twee van alle aangewezen hogescholen bieden op dit moment een masteropleiding aan. Alle masters vallen in de sector economie⁶. De ene hogeschool biedt twee opleidingen aan: een op het gebied van accountancy en de ander met als onderwerp ICT. De accountancy opleiding is erkend door de beroepsgroep, heeft een doorlooptijd van (minimaal) 2 jaar (15 tot 20 uur per week) en kost f 21.000⁷. Er wordt geen werkervaring vereist. De ICT masteropleiding is bedoeld voor HBO'ers met werkervaring, duurt circa 2 jaar met een tijdsinvestering van 10-15 uur per week. De kosten hiervan zijn f 14.000. Beide masteropleidingen zijn uit eigen middelen ontwikkeld en worden geheel door de afnemers betaald. In beide gevallen is de voertaal Nederlands.

De andere hogeschool biedt een opleiding aan op het gebied van het Europees Management. Deze wordt verzorgd in samenwerking met drie andere onderwijsinstellingen uit landen in Europa, die samen de opleiding ook accrediteren. De opleiding heeft een doorlooptijd van 12 maanden met een studiebelasting van 42 studiepunten (uitgaande van 40 uur per week) en is bedoeld voor mensen die voor Europese bedrijven (willen gaan) werken. De prijs is f 20.000, de voertaal is Engels. De opleiding is gesponsord door een groot internationaal opererend bedrijf. De start van de opleiding is februari 2002.

2.1.2 Masters in ontwikkeling

Zoals aangegeven zijn er slechts twee hogescholen met een concreet aanbod aan HBO masteropleidingen. Van de overige aangewezen hogescholen heeft ruim meer dan de helft (63%) ook geen plannen in deze richting. Iets meer dan een kwart (28%) denkt er wel over maar slechts een klein deel (9%) is concreet bezig met de ontwikkeling van HBO master.

Van de opleidingen die concreet in ontwikkeling zijn hebben de meeste betrekking op de sectoren techniek (informatica, informatietechnologie, computing) en economie (management, marketing, hotel en toerisme, transport en mobiliteit, accounting). Ook zijn er enkele initiatieven op het gebied van educatie en muziek. Waar al een invulling is, denkt men aan een duur van ongeveer 1,5 jaar en een prijs variërend van f 20.000 tot f 45.000. De voertaal wordt Nederlands of Engels. Alle hogescholen, die een master in ontwikkeling hebben, geven aan dat deze bedoeld is voor werkenden. Men tekent hierbij aan, dat de meeste studenten van aangewezen hogescholen al werken en dit blijven doen in een eventuele masterfase.

Over de accreditatie hebben de aangewezen hogescholen nog weinig nagedacht. Men vindt dit op zich wel van belang maar kijkt eerder naar bestaande (internationale) samenwerkingsverbanden van praktijkorganisaties dan naar de mogelijkheden in Nederland via de Dutch Validation Council (DVC) en/of het Nationaal Accreditatie Orgaan (NAO). In de U-bocht constructie⁸ ziet men niets. Sommige scholen geven aan dat PAEPON een rol in de accreditatie zou moeten spelen.

In het algemeen wordt opgemerkt dat de aangewezen hogescholen het denken over HBO masteropleidingen nogal prematuur vinden. Voor zover men zich heeft verdiept in de ba-ma structuur, geeft men aan dat de status van de mastertitel voor HBO'ers en de betekenis voor de arbeidsmarkt nog onduidelijk zijn en dat mede als gevolg hiervan de markt voor dit soort opleidingen op dit moment nog moeilijk in kaart te brengen is. De vraag is ook of de student bereid is zich voor langere tijd te binden. In enkele gevallen noemt men specifiek het probleem van het kort-HBO, waarvan het de vraag is of daarop een masteropleiding kan volgen. Sommige aangewezen hogescholen vermoeden echter voor de verdere toekomst wel een grote vraag naar HBO masteropleidingen. Als deze eenmaal in de arbeidsmarkt zijn 'geland' zal een groot deel van de bachelors een masteropleiding willen volgen om niet achterop te raken en een sterke positie te blijven houden op de arbeidsmarkt.

⁶ Voor de sectorindeling is uitgegaan van de indeling die door de hogeschool zelf is aangegeven.

⁷ Tenzij anders vermeld betreffen de in dit rapport genoemde prijzen de gehele masteropleiding.

⁸ Accreditatie/validatie van een in Nederland verzorgde masteropleiding door middel van een overeenkomst met een buitenlandse instelling wordt ook wel de U-bocht constructie genoemd.

Een aantal instellingen geeft aan bij het ontwikkelen van masteropleidingen wel te willen samenwerken met bekostigde hogescholen maar met pogingen daartoe tot nu toe weinig succes te hebben gehad. Men stelt voor dat het aangewezen onderwijs ook zou kunnen deelnemen aan pilot- en ontwikkelprojecten die door het bekostigde onderwijs –deels met steun van de overheid- worden opgezet.

Een van de hogescholen geeft aan bang te zijn voor oneigenlijke concurrentie van het bekostigde onderwijs omdat dit mogelijkheden heeft studenten (ook buitenlanders) met bekostiging (een deel van) een masteropleiding te laten volgen en bovendien ontwikkeltijd voor de masters uit het reguliere budget ter beschikking kan stellen.

Een aantal aangewezen hogescholen geeft expliciet aan zich bij het denken over masters op dit moment eerder te richten op het WO- dan op het HBO, enerzijds vanwege de onduidelijkheid over de status en anderzijds omdat men vindt dat bij een masters altijd een wetenschappelijke verdieping hoort die beter door het WO geleverd kan worden.

Wat de financiering van de masteropleidingen betreft geven de aangewezen hogescholen aan dat in principe de kosten volledig aan de deelnemers zullen worden doorberekend. Wel ziet men mogelijkheden om samen met andere (internationale) commerciële aanbieders en/of beroepsorganisaties ontwikkelkosten te delen en denkt men in bepaalde gevallen aan sponsoring en aan bijdrage van bedrijven in de ontwikkelfase (van maatwerk naar een open inschrijving). Enkele instellingen merken op, dat het invoeren van een voucher systeem voor de deelnemer eveneens een (beperkte) verlichting van de kosten kan betekenen.

2.2 De bekostigde hogescholen

2.2.1 De interne organisatie van de masteropleidingen

Zoals aangegeven zijn alle 51 bekostigde hogescholen in het onderzoek betrokken. Van deze 51 hogescholen bieden er 16 (31%) op dit moment geen masteropleiding aan. In alle gevallen gaat het daarbij om relatief kleine hogescholen. Een derde van deze scholen heeft in het verleden wel masteropleidingen aangeboden maar deze zijn vanwege te weinig inschrijvingen of reorganisaties gestopt. De helft van deze 16 scholen zegt overigens in de nabije toekomst wel masteropleidingen te willen gaan aanbieden.

De organisatie van de masters is zeer verschillend per hogeschool. In een aantal gevallen is er sprake van een aparte unit die zorg draagt voor de 'zuiver commerciële' masteropleidingen⁹ en die meestal eveneens verantwoordelijk is voor het post-hbo aanbod¹⁰ van de hogeschool en voor de andere vormen van commerciële dienstverlening. Naast deze unit zijn er dan vaak nog masteropleidingen die worden aangestuurd door de faculteiten, instituten of opleidingen. Deze hebben veelal een directe inhoudelijke relatie met het initiële onderwijs en zijn er niet (of althans niet direct) op gericht geld te verdienen¹¹.

Soms hangt de organisatievorm samen met de achtergrond of de ontstaansgeschiedenis van de masters. In het kunstonderwijs is er een sterke samenhang met het 2^e fase onderwijs¹², dat nauw aansluit op de initiële opleidingen en in het sociaal-agogisch- en het gezondheidszorgonderwijs sluit een aantal masters direct aan op de Voortgezette Opleidingen¹³ en deze worden dan ook vanuit hetzelfde onderdeel van de organisatie uitgevoerd.

⁹ Dit betreft de masteropleidingen die in principe bedoeld zijn om (op termijn) winst te maken ofwel kostendekkend moeten draaien (waarbij door de hogescholen wordt aangegeven dat het maken van winst meestal een helderder doelstelling is dan kostendekkendheid). Meestal gaat het hierbij om de verbredende masters (zoals de MBA) of de wetenschappelijk gerichte masters die bedoeld zijn voor afgestudeerden met enkele jaren werkervaring.

¹⁰ Post-hbo betreft op commerciële basis uitgevoerde na- en bijscholing voor afgestudeerden van de hogescholen.

¹¹ Sommige hogescholen stellen dat masteropleidingen per definitie een relatie moeten hebben met het initiële onderwijs anders vindt men het oneigenlijk gebruik van energie. Andere stellen, dat HBO masteropleidingen altijd een commerciële opzet moeten hebben, mede gezien de huidige bekostigingssituatie. Hierbij merkt men op, dat het in een commerciële aanpak wel moeilijker is docenten te motiveren om mee te werken. Als bijvoorbeeld een opleiding vanwege te weinig inschrijvingen niet door gaat, zijn docenten een tweede keer niet zo snel bereid er weer tijd in te steken.

¹² Het 2^e fase onderwijs in de kunstensector betreft door de overheid bekostigde vervolgoopleidingen die direct aansluiten op de (vierjarige) 1^e fase.

¹³ Voortgezette Opleidingen zijn op commerciële basis uitgevoerde specifieke vormen van na- en bijscholing die opleiden voor functies op senior niveau en voor leidinggevende functies in de sector Zorg en Welzijn.

Fusies en samenwerkingsverbanden tussen hogescholen maken het soms lastig een duidelijk beeld van de masteropleidingen te krijgen. De fusie- of samenwerkingspartners geven soms alle opleidingen van de partners op als hun masters. Hoewel men zich ook inderdaad vaak op meerdere plaatsen kan inschrijven, blijkt het echter in veel gevallen te gaan om een aanbod dat (nog) verdeeld is over de (vroegere) partners en ook (nog) onder hun directe verantwoordelijkheid valt. Soms is er ook sprake van een aanbod dat vanuit een van de partners wordt geëxploiteerd maar op verschillende plaatsen wordt uitgevoerd. Daarnaast komt het voor dat de verantwoordelijkheid voor een masteropleiding wel is overgedragen naar de nieuwe organisatie en formeel van daaruit wordt aangeboden maar dat deze daadwerkelijk nog op de oorspronkelijke plaats wordt verzorgd.

Bovendien wordt soms door meerdere hogescholen samengewerkt in één masteropleiding, die dan op wisselende plaatsen wordt verzorgd en die in eerste instantie door alle betrokken hogescholen tot hun aanbod wordt gerekend.

Naast de samenwerking met andere hogescholen werkt een aantal instellingen overigens ook samen met een Nederlandse partner in het universitaire onderwijs¹⁴. Dit gebeurt vooral in de sectoren kunst & cultuur, economie en gezondheidszorg waar men ofwel geen (directe) pendant heeft in het WO (kunstvakopleidingen) ofwel een masters verzorgt met een sterk wetenschappelijke invalshoek. In twee gevallen fungeert een hogeschool als 'instroom/aanmeldpunt' voor een masteropleiding die door een bekostigde universiteit of een commerciële instelling wordt aangeboden. Hoewel men deze wel in het eigen aanbod opneemt, is men er formeel niet verantwoordelijk voor¹⁵.

2.2.2 Kenmerken van de masteropleidingen

De bekostigde hogescholen bieden op dit moment bij elkaar 108 masteropleidingen aan¹⁶. Enkele hogescholen bieden slechts één master aan, in de meeste gevallen gaat het om twee tot vier opleidingen. Enkele grote hogescholen bieden er meer dan 10 aan verspreid over meerdere sectoren of disciplines (dit laatste in het geval van de kunstopleidingen).

De verdeling van de in totaal 108 bestaande masteropleidingen over de sectoren van het HBO is als volgt¹⁷:

- 41 % in de sector economie;
- 18 % in de techniek;
- 16 % in het kunstonderwijs;
- 8 % in het agrarisch onderwijs;
- 7 % in de sector sociaal-agogisch onderwijs;
- 7 % in het gezondheidsonderwijs;
- 3 % in de pedagogische sector.

De masteropleidingen die op dit moment worden aangeboden hebben in totaal circa 2160 deelnemers¹⁸, waarmee het gemiddelde aantal deelnemers per opleiding uitkomt op 20.

De gemiddelden per sector variëren van 11 in de agrarische sector tot 23 in het kunstvakonderwijs. De absolute aantallen deelnemers variëren tussen 7 en 51. Wat betreft de groepsgrootte geeft men aan, dat in principe wordt gewerkt met een minimum van 12 en een maximum van 18-20. Er zijn echter soms te weinig deelnemers. Een aantal gesprekspartners geeft aan, dat als het aantal inschrijvers beneden de verwachting blijft, de neiging bestaat de opleiding toch te laten doorgaan om de motivatie van de docenten op peil te houden (zie ook noot 4 op pagina 6) en de opgebouwde expertise en contacten niet verloren te laten gaan¹⁹ ("we willen de gang er in houden").

¹⁴ Dit betreft een inhoudelijke samenwerking die niet te maken heeft met de U-bocht constructie met universiteiten in UK of USA.

¹⁵ Deze masteropleidingen worden niet door de hogeschool zelf aangeboden en zijn derhalve niet in het onderzoek meegenomen.

¹⁶ Hierbij is uitgegaan van de opleidingen die in het jaar 2001 lopen of starten.

¹⁷ Een beperkt aantal masters is multi- of interdisciplinair van opzet. Deze zijn niet in de berekening van de percentages betrokken.

¹⁸ In een aantal gevallen was het precieze aantal deelnemers niet bij de betreffende gesprekspartner bekend maar is door hem/haar een schatting gemaakt. In enkele gevallen moest de opleiding dit jaar nog van start gaan en kon alleen het aantal op dit moment ingeschreven deelnemers worden gegeven.

¹⁹ Waarbij men dan tevens aantekent dat dit commercieel gezien eigenlijk niet verstandig is. In dit verband wordt door een aantal gesprekspartners aangegeven dat door de bank genomen een minimum van 20 deelnemers nodig is om een opleiding commercieel verantwoord te laten draaien.

Wat betreft de verschillende soorten masteropleidingen wordt hier een indeling gehanteerd in MBA (Master of Business Administration), MSc (Master of Science), MA (Master of Arts) en overige²⁰. Van het totaal aantal aangeboden masteropleidingen valt 18% binnen de categorie MBA, 32% betreft een MSc en eveneens 32% een MA. Van de overige 18% worden enkele opleidingen expliciet aangeduid als 'Professional master' en wordt de rest aangegeven met "Master of ..." gevolgd door het vakgebied of het onderwerp waarop de master betrekking heeft.

Een ruime meerderheid van de opleidingen (71%) is gericht op werkenden met enkele jaren ervaring (in de meeste gevallen minimaal 2). Meestal wordt expliciet aangegeven welke vooropleiding(en) –op bachelor niveau- of vervolgopleiding(en) –zoals de bestaande VO's- toelating geven. Soms vindt een aparte beoordeling plaats van het beginniveau of is het mogelijk door middel van een assessment aan te tonen dat men het vereiste instapniveau heeft. De opleidingen die zijn gericht op de werkenden zijn alle in deeltijd, sommige daarvan worden echter tevens in een full-time variant aangeboden.

In alle sectoren komen ook masteropleidingen voor die niet expliciet werkervaring als toelatingseis hebben (in totaal 29%). Soms wordt wel aangegeven dat een werkplek gewenst is of dat de opleiding gericht is op 'professionals'. Ook hier wordt aangegeven dat door middel van een assessment zal worden bepaald of de kandidaat aan de voorwaarden voldoet.

Als niet expliciet om werkervaring wordt gevraagd is in een aantal gevallen sprake van een opleiding met een full-time variant bedoeld voor degenen die na het HBO diploma door willen studeren zonder direct te gaan werken en een part-time variant voor de doorstromers die werken en verder studeren willen combineren²¹. Is er alleen sprake van een full-time variant, dan gaat het voor een groot deel om vroegere of bestaande 2^e fase- of kop-opleidingen die zijn omgebouwd naar een master of waarbij het mogelijk is gelijktijdig een master titel te behalen (voorkomend in het kunstvakonderwijs).

De gemiddelde studieduur van de masteropleidingen is ruim anderhalf jaar (19 maanden), waarbij de kortste 1 jaar en de langste 3 jaar duurt. Kortere opleidingen komen vooral voor in het sociaal-agogisch- en het kunstonderwijs²². De studiebelasting loopt uiteen van 650 tot 2000 sbu's²³. Er zijn geen opvallende verschillen tussen de sectoren.

De voertaal van de masteropleidingen is Nederlands of Engels, elk voor ongeveer de helft van de gevallen. Engelstalige opleidingen komen relatief het meest voor in de economie en de techniek. Sommige opleidingen hebben zowel Nederlandstalige als Engelstalige modules. In een aantal gevallen volgen studenten een deel van de opleiding bij een partnerinstelling in het buitenland en in die gevallen wordt dan ook een goede beheersing van het Engels als toelatingseis gesteld.

De oudste masteropleiding die nu nog wordt aangeboden dateert van 1988 (het betreft hier een MBA opleiding). Relatief veel masteropleidingen zijn enkele jaren geleden ontwikkeld en worden pas sinds kort aangeboden. Zoals eerder aangegeven, worden enkele opleidingen pas dit jaar voor het eerst gegeven. De hogescholen merken hierbij op, dat de inhoud van de masters voortdurend in ontwikkeling is, voortbouwend op eerdere ervaringen en inhouden. Als de inhoud verandert wordt soms de naam gewijzigd en lijkt er sprake van een nieuwe opleiding. Andere hogescholen blijven in dat geval echter de naam gebruiken omdat deze de doelgroep aanspreekt en vinden ook dat het om dezelfde opleiding gaat omdat er slechts sprake is van een 'natuurlijke' bijstelling.

De prijs van de masteropleidingen loopt uiteen van f 2930,- (niveau collegegeld) tot f 49.500 (betreft een MBA opleiding). De gemiddelde prijs ligt het hoogst in de sector economie (f 30.200) en het laagst in de kunstensector (f 14.200). Soms is er sprake van een gedifferentieerd tarief voor Nederlandse en buitenlandse deelnemers. Men geeft aan dat de prijs naar verwachting de komende jaren aanzienlijk zal stijgen, mede vanwege een verdere doorberekening van alle kosten (zie ook paragraaf 2.2.5).

²⁰ In de praktijk worden verschillende indelingen van de masteropleidingen gehanteerd. De bedoeling van dit onderzoek was niet een inhoudelijke indeling van de masters te maken en daarom wordt volstaan met genoemde indeling. Overigens wordt in de naamgeving van de opleidingen vaak toegevoegd het vakgebied of het onderwerp waarop de opleiding betrekking heeft.

²¹ Niet onderzocht is in hoeverre bij de masters die niet expliciet werkervaring vragen ook daadwerkelijk sprake is van een directe doorstroom na het behalen van het HBO diploma.

²² Zoals eerder aangegeven bouwen deze vaak voort op in deze sectoren bestaande 2^e fase of voortgezette opleidingen, waarin al een vervolgstap op het HBO is gezet.

²³ in de systematiek van de studiebelastingsuren (sbu's) telt een week 40 uren en een jaar 42 weken (zodat een jaar voltijd studie gelijk staat aan 1680 sbu's).

2.2.3 Relatie met het WO en lectoraten

Alle hogescholen leggen een relatie tussen de masteropleidingen en de instelling van een lectoraat. In sommige gevallen is er al een direct relatie doordat een reeds aangestelde lector zich -samen met de kenniskring voorzover reeds functionerend- naast het toegepast onderzoek en de contractactiviteiten tevens bezighoudt met de onderwijsinhoud en –innovatie in de vorm van een of meer masters. In andere gevallen is men van plan op korte termijn een lector aan te stellen en geeft men aan dat deze zeker mede tot taak zal krijgen nieuwe masteropleidingen op de rails te zetten²⁴. Ook als men nog geen concrete plannen heeft voor een lector wordt aangegeven dat de ontwikkelingen rond het lectoraat en de masters elkaar in belangrijke mate kunnen versterken.

Zoals eerder aangegeven (zie 2.2.1) is er slechts bij een beperkt aantal HBO masters sprake van een directe relatie met een Nederlandse universiteit. Veel hogescholen geven echter aan dat er een directe relatie is met het wetenschappelijk onderwijs via de samenwerking met een buitenlandse universitaire instelling, al dan niet in het kader van een U-bocht constructie.

Men wil deze samenwerking vaak om inhoudelijke redenen ook voortzetten als de U-bocht niet meer nodig is (zie 2.2.4).

Los van de directe of indirecte samenwerking met universitaire instellingen merken veel gesprekspartners op, dat de mastersgraad, mede vanuit de herkomst en oorspronkelijke bedoeling ervan, altijd een meer theoretische en daarmee meer (toegepast) wetenschappelijke invalshoek dient te hebben, ook als deze in hoofdzaak beroepsgericht en/of verbredend is. Anders is de masters niet meer dan de opeenstapeling van een aantal post-hbo cursussen en dat vindt men onjuist.

2.2.4 Accreditatie

Van de huidige masteropleidingen is 17% gevalideerd/geaccrediteerd door de Dutch Validation Council (DVC). Nog eens 24% heeft een kandidaatsstatus bij de DVC. Bijna de helft van alle opleidingen (46%) is gevalideerd/geaccrediteerd door een universiteit in de UK, 3% door een universiteit in de USA en 2% door een universiteit in een ander Europees land²⁵. In totaal 8% heeft op dit moment geen enkele vorm van accreditatie maar de meeste hebben wel plannen in deze richting.

Alle hogescholen geven aan dat ze graag af willen van de U-bocht constructie, die wordt ervaren als een keurslijf met sterk dwingende voorschriften en (kwaliteits)criteria en bovendien veel geld kost. Men is sterk voorstander van een validatie/accreditatie in Nederland, maar wel vanuit een internationale invalshoek²⁶. Hierbij kijkt men met belangstelling naar de plannen en mogelijkheden van DVC c.q. het Nationaal Accreditatie Orgaan (NAO), waarbij veelal wordt opgemerkt dat men op grond van de ervaringen met DVC tot nu toe alle vertrouwen heeft in de werkwijze voor de toekomst.

Hoewel men de U-bocht graag afschaft, wil men de samenwerking met buitenlandse instellingen meestal niet kwijt. Deze samenwerking vertegenwoordigt de internationale dimensie die volgens velen een wezenlijk kenmerk van de masters moet zijn (sterker nog dan bij het initiële onderwijs het geval is). Deze internationale dimensie uit zich deels in het programma en de onderwerpen die aan de orde komen en deels in de mogelijkheid een deel van de opleiding in het buitenland te volgen en/of het afsluitende onderzoek in het buitenland te doen.

2.2.5 Samenwerking en financiering

Zowel bij de ontwikkeling als bij de uitvoering van de masteropleidingen wordt veel samengewerkt met andere Nederlandse hogescholen en met buitenlandse onderwijsinstellingen. Een aantal hogescholen noemt in dit verband de internationale samenwerkingsprogramma's zoals STIR (Nederlands), Erasmus, Socrates, Tempus en Leonardo da Vinci (alle EU), waarvan het al bestaande netwerk is gebruikt om de masters te ontwikkelen of waarbinnen een nieuw netwerk is opgezet expliciet gericht op het gezamenlijk ontwikkelen (en soms uitvoeren) van een masteropleiding.

Vooral in de sectoren sociaal-agogisch en gezondheidszorg is er naast de samenwerking met andere onderwijsinstellingen in beperkte mate sprake van samenwerking met beroepsorganisaties. Daarnaast is er met name in de sectoren economie (gespecialiseerde MBA's) en (toegepaste) kunsten (design,

²⁴ De bedoeling is meestal niet dat de lector persoonlijk de colleges gaat verzorgen maar wel dat deze mede sturing geeft aan de inhoud en de aanpak van de opleiding en onder andere zijn/haar netwerken hiervoor inzet.

²⁵ Soms is sprake van een dubbele accreditatie (meestal UK plus DVC). Deze gevallen zijn buiten de berekening van de percentages gebleven.

²⁶ Dit zou kunnen door gebruik te maken van een internationaal samengestelde beoordelings/toetsingscommissie en/of door een procedure en criteria te gebruiken die een internationale vergelijking (benchmark) mogelijk maken.

media) sprake van samenwerking met bedrijven die een rol kunnen vervullen bij de bepaling van de inhoud, toezicht houden op de kwaliteit (toetsing), gastdocenten leveren en soms de opleiding sponsoren.

Voor zover men samenwerkt met andere instellingen is in veel gevallen ook vanuit de partners geïnvesteerd in de ontwikkeling van de opleiding. Slechts in beperkte mate is gebruik gemaakt van extern geld anders dan dat van de overheid (de genoemde Nederlandse en Europese subsidies dekken nooit de volledige kosten). Als men niet samenwerkt is de ontwikkeling voor het belangrijkste deel geheel uit eigen bron gefinancierd (ook sponsorgelden dekken niet de volledige kosten). In een enkel geval geeft men aan te hebben kunnen voortbouwen op bestaande expertise (post-hbo, VO's) waardoor de kosten beperkt bleven. In de economische sector is men enkele malen gestart met maatwerk (waarbij de kosten aan de opdrachtgever konden worden doorberekend) en kon men vervolgens dit aanbod ook op brede schaal aanbieden.

Voor de uitvoering van de opleidingen hanteren alle aanbieders het principe dat alle kosten, onder aftrek van de eventuele structurele inkomsten (bijvoorbeeld de bekostiging voor de 2^e fase studenten), aan de deelnemers in rekening worden gebracht. Daarbij kan kostendekkendheid of een volledig commerciële opzet uitgangspunt zijn, waarbij dan ook de kosten van investeringen, het continu up-to-date houden van de inhoud, het inbouwen van een winstmarge e.d. verdisconteerd worden. Men tekent hierbij echter ogenblikkelijk aan, dat aan dit principe slechts in een beperkt aantal gevallen strikt de hand wordt gehouden, enerzijds omdat men bij de berekening van de prijs toch rekening houdt met de (on)mogelijkheden van de deelnemers om (een deel van) hun kosten elders vergoed te krijgen en anderzijds omdat er interne redenen zijn om de opleiding ook al is deze niet kostendekkend of winstgevend toch aan te bieden (zie onder andere 2.2.2 en noot 4). Voor de toekomst verwacht men wel steeds meer van de reële kosten uit te zullen (moeten) gaan (zie ook 2.2.6).

Het principe van de aanpak van doorberekening van de kosten aan de deelnemers die vervolgens hun eigen bronnen moeten aanboren wordt breed gedeeld in de sectoren. Wel geeft men aan dat het 'bedrijfsrisico' in de 'zachte' sectoren groter is omdat daar minder geld per werknemer beschikbaar is voor dit soort opleidingen. In de meeste gevallen blijkt de hogeschool overigens desgevraagd niet op de hoogte van de manier(en) waarop de huidige deelnemers hun opleiding bekostigen²⁷.

2.2.6 De toekomst van de HBO masteropleidingen

Van bijna alle lopende masteropleidingen bestaat het plan om deze het volgend jaar te herhalen. Enkele zullen naar verwachting uitvallen omdat ze de eerste keer slechts een beperkt aantal deelnemers hebben getrokken of over een aantal achtereenvolgende jaren het deelnemersaantal hebben zien dalen. Echter ook bij de op dit moment succesvolle masters tekent men aan, dat het deelnemen aan aanvullende opleidingen sterk afhankelijk is van de economische ontwikkelingen²⁸ en dus nooit over een langere periode valt te voorspellen.

In dit verband geven de meeste gesprekspartners allereerst aan, dat er sprake is van een achterstelling ten opzichte van het WO door het ontbreken van de bekostiging in het HBO. Velen vinden dit principieel onjuist vanuit de gedachte van één internationaal gericht systeem van hoger onderwijs. Daarnaast wordt opgemerkt dat de overheid door te stimuleren dat de HBO masters in Nederland kunnen worden erkend, ook een verantwoordelijkheid draagt voor het volledig tot ontwikkeling brengen van het systeem waarbij de bachelor fase gevolgd wordt door een master (bijvoorbeeld door een stimuleringsarrangement in het leven te roepen, zie onder).

Ondanks de financiële onzekerheid verwachten de hogescholen voor de toekomst een verdere groei van het aantal masteropleidingen en van het aantal deelnemers per opleiding. Mede gezien de huidige maatschappelijke ontwikkeling tot 'opscholing' en de discussies binnen bepaalde sectoren om de master graad als criterium te stellen voor (het behouden van) een beroepsregistratie of het maken van promotie, is men van mening, dat een belangrijk deel van de beroepsbeoefenaren –meestal na enige tijd gewerkt te hebben- zal doorstromen naar een masteropleiding.

²⁷ Uiteraard gaat het hierbij om gevoelige informatie die niet zonder meer beschikbaar is. In het kader van de marketing zou hier echter meer aandacht aan besteed moeten worden.

²⁸ Zoals ook blijkt uit de cijfers over deelname aan bedrijfsopleidingen.

Wat betreft de organisatie en aanpak van de masteropleidingen ziet men een steeds verdere doorberekening van alle kosten, hetgeen men op zich een goede zaak vindt vanwege de helderheid over aanpak en werkwijze. De deelnemers moeten dan wel de mogelijkheid hebben een deel van hun kosten vergoed te krijgen. De overheid²⁹ zou in de ontwikkelingsfase een bijdrage kunnen leveren door het opzetten van een stimuleringsarrangement waar aanbieders van HBO masters investeringskosten gesubsidieerd kunnen krijgen³⁰.

In de uitvoeringsfase vindt men zoals gezegd dat allereerst de deelnemer aangesproken dient te worden. De rol van de overheid dient te zijn om in het algemeen werkgevers en werknemers te wijzen op de noodzaak gelden voor deze opleidingen te reserveren en waar van toepassing specifieke maatregelen te nemen waardoor afgestudeerden een deel van de kosten voor dit soort opleidingen elders kunnen declareren (vouchers, cultuurfondsen, geormerkte exploitatiebijdragen aan werkgevers in de kwartaire sectoren).

In het algemeen merkt een aantal hogescholen op, dat het marktgericht opereren met de HBO masters het gevaar in zich draagt dat de commercialisering 'doorslaat' waarmee dit soort opleidingen te ver 'wegdrijven' van het initieel onderwijs. Men betreurt dit vanuit de doorlopende inhoudelijke lijn tussen initieel- en vervolgonderwijs. Bovendien is men van mening, dat een sterke concurrentie de als noodzakelijk geziene inhoudelijke samenwerking tussen hogescholen eerder lastiger dan makkelijker maakt.

²⁹ Men doelt hier niet alleen op het ministerie van OCenW maar ook op vakministeries en EZ.

³⁰ Er dient dan wel rekening te worden gehouden met het feit dat een aantal masters geheel of gedeeltelijk bedoeld zijn voor studenten uit het buitenland.

3. DE VRAAGZIJD

3.1 Algemeen

In het kader van het interview is door de gesprekspartners een aantal algemene opmerkingen gemaakt over de HBO masteropleidingen die hieronder worden weergegeven omdat ze van belang kunnen zijn voor de interpretatie van de resultaten. In dit kader wordt tevens ingegaan op enkele relevante waarnemingen van de onderzoekers.

In de eerste plaats zijn alle organisaties, die direct of indirect met HBO'ers te maken hebben, op de hoogte van het feit dat de nieuwe ba-ma structuur op komst is. Vooral de organisaties die een inhoudelijke bemoeienis hebben met het werkveld (beroepsverenigingen, intermediairen) weten redelijk goed wat de uitgangspunten van het nieuwe systeem zijn. Dat geldt in mindere mate voor werkgevers en vakbonden. Voor zover de bonden (tevens) HBO'ers vertegenwoordigen is men wel enigszins op de hoogte maar zegt men zich toch in de eerste plaats op andere belangen van de werknemers te richten. Sectorfondsen, die door werkgevers en werknemers worden bestuurd en waar de gelden voor scholing zijn ondergebracht die voortkomen uit de CAO afspraken³¹, stellen zich ook eerder afwachtend op.

In het algemeen zegt men HBO masteropleidingen op zich een belangrijk onderwerp te vinden en er ook mogelijkheden in te zien om het beroepsonderwijs op HBO niveau te verrijken. Maar ook al weet men wat de uitgangspunten van het systeem zijn, voor de meeste gesprekspartners zijn de precieze invulling en consequenties nog niet duidelijk. Een belangrijke vraag is of de HBO master nu gezien moet worden als een structureel onderdeel van het opleidingstraject van HBO'ers (zoals dat in hun waarneming wel het geval is met de WO masters) of dat het 'slechts' een aanvulling betreft op de initiële opleiding (de bachelor fase) die de afgeronde beroepsopleiding vormt. In dit kader wijzen sommigen op de onduidelijkheid die op deze manier nog steeds in het buitenland blijft bestaan over het verschil tussen de Nederlandse HBO en de WO-master. Anderen vinden dat het idee van een masteropleiding altijd uit moet gaan van de universitaire gedachte ("het is toch van oorsprong een universitaire graad") en dat daarom alle masteropleidingen om in het buitenland 'aanvaard' te worden een oriëntatie op onderzoek moeten bevatten.

Mede in verband met deze oriëntatie op (toegepast) onderzoek zien de meeste gesprekspartners een verbinding voor de hand liggen tussen de ontwikkeling van de masters en de komst van de lectoren in het HBO. Men is van oordeel dat zowel de master-fase als het werk van de lectoren en de kenniskringen een oriëntatie moeten bevatten op het (toegepast) wetenschappelijk denken en handelen.

Verbonden met de positie is het punt van de financiering. Sommigen stellen dat als de HBO masters niet uit het onderwijsbudget wordt bekostigd, het dus een commerciële aangelegenheid is (zoals nu ook het geval is met het post-hbo) en het dan –wil het overleven- automatisch op afstand van het initiële onderwijs komt te staan. Hierbij merken enkelen op, dat hogescholen gezien hun oriëntatie als taakorganisatie, niet in staat (zullen) zijn als een marktorganisatie te opereren (men noemt in dit verband ook weer het post-hbo als voorbeeld). Men voegt hieraan toe dat het op deze manier mogelijk uiteenlopen van initieel en post-initieel onderwijs een slechte zaak is.

Een andere reden voor praktijkorganisaties om zich nog niet volop met masters bezig te houden is het feit dat men op dit moment druk bezig is het initiële traject samen met de hogescholen goed vorm te geven. Sommigen zijn tevens actief op het gebied van de post-hbo en de VO-opleidingen en enkele ook op het gebied van de 2^e fase opleidingen in de sector Kunst en Cultuur. Zowel in de vorm van individuele contacten (stages, gastdocentschappen, projecten, duale werkplekken) als collectief (gezamenlijke afspraken per deelsector of bedrijfstak, tijdelijke of structurele overlegplatforms) is men op dit moment juist begonnen de banden met het initiële onderwijs aan te trekken. Men wil dit proces liefst niet traineren of extra ingewikkeld maken door er op dit moment nieuwe en onzekere factoren in te brengen.

³¹ Hierbij moet worden aangetekend dat de positie van HBO'ers niet altijd in de CAO is geregeld.

Veel van de gesprekspartners leggen een relatie tussen de HBO masters en de loopbaanontwikkeling van het personeel in de sector. Naast de verhoging van de kwaliteit van het werk door verdere professionalisering, vormen de masters een mogelijkheid een nieuwe stap in de carrière te doen. In dat opzicht kunnen de masters een extra 'incentive' vormen in het traject van levenslang leren. Op een krappe arbeidsmarkt is het voor werkgevers een mogelijkheid arbeidsmarktbeleid te voeren door een loopbaanperspectief te bieden en daarmee nieuw personeel aan te trekken of uitstroom te voorkomen. Op die manier kan het ook weer aansluiten bij overheidsbeleid dat met het gebrek aan personeel samenhangt (terugdringen wachtlijsten, investeren in ICT).

3.2 De huidige betrokkenheid bij HBO masters

Slechts weinig organisaties houden zich op dit moment nog op systematische wijze bezig met HBO masteropleidingen. Wel zegt men er mee bezig te zijn door in het algemeen de discussie te volgen rond de ba-ma structuur waarbij men nadrukkelijk aangeeft er veel belang aan te hechten in die discussie een rol te spelen. Overigens zijn de grote werkgevers er meer mee bezig dan de kleine. Waar de eerste oriëntatie voor zowel de grote als de kleine werkgevers nu nog ligt bij het initieel onderwijs (zie 3.1), zeggen de kleine zich zeker op dit moment vooral bezig te willen houden met de meer functiegerichte opleidingen die volgens kortere trajecten verlopen. Hierbij speelt de gedachte mee, dat een masteropleiding mogelijk nogal wat algemene 'ballast' bevat waarvan het de vraag is of die voor de bedrijven de tijd die eraan wordt besteed waard is.

Een aantal gesprekspartners geeft aan dat er ook een indirecte bemoeienis bestaat met de masters door het ondersteunen van hoogleraren in het WO en van lectoren in het HBO. Vanuit de verbinding die velen leggen tussen een masteropleiding en een wetenschappelijke of onderzoekscomponent, ziet men steun aan een lectoraat of leerstoel eveneens als steun aan (de mogelijke ontwikkeling van) masteropleidingen.

Daarnaast geeft een relatief groot aantal gesprekspartners aan het ook niet zo'n probleem te vinden dat men niet op systematische wijze met de HBO masteropleidingen bezig is. Men zegt in dit kader dat er goede (en steeds betere) contacten bestaan met hogescholen en/of de HBO Raad (deels in de vorm van vaste overlegplatforms) en dat men verwacht langs die weg wel op de hoogte te worden gehouden en de discussie over het nieuwe systeem te gaan voeren. Het beeld per sector is als volgt.

In de sector techniek is men op dit moment volop bezig met de initiële fase van het onderwijs. Door verbreding en herontwerp van opleidingen (zie 3.4) verwacht men beter op de vraag van de arbeidsmarkt te kunnen inspelen. Er is relatief veel bemoeienis met post-hbo cursussen en op een vergelijkbare manier kijkt men ook naar de HBO masters. Het gaat om na- en bijscholing die langs commerciële weg wordt aangeboden aan beroepsbeoefenaren. Sommigen verbinden de masters direct met dit post-hbo: een aantal cursussen bij elkaar opgeteld plus eventueel nog enig onderzoek en/of een dissertatie zou wellicht ook het behalen van een mastergraad kunnen betekenen. Van alle beroepsverenigingen van HBO afgestudeerden is het NIRIA (vereniging van HBO ingenieurs) het meest stelselmatig met masteropleidingen bezig, men heeft onder andere al sinds 1993 de totstandkoming bepleit van erkenning binnen een wettelijk kader van de masteropleidingen in het HBO. Ook in dit geval denkt men aan een mastertraject dat wordt opgebouwd uit een aantal (gecertificeerde/getoetste) post-hbo cursussen, die in deeltijd en duale vorm worden gevolgd.

In de kunstensector is men eerder bezig met het initiële en het 2^e fase onderwijs dan met masteropleidingen. Dat geldt zowel in de professionele kunstbeoefening als in de kunsteducatie. In de sector Kunstzinnige Vorming is er een sterke oriëntatie op het WO, onder andere door bemoeienis met de leerstoel Kunst en Cultuureducatie bij de Universiteit Utrecht. Hierbij vindt men het van belang dat er meer onderzoek wordt gedaan dat er onder meer toe kan leiden dat de sector als een meer volwaardig onderdeel gezien wordt van het maatschappelijk en economisch functioneren. Overigens geeft men aan dat daar waar de huidige 2^e fase raakt aan de inhoud van een masters, het voor de hand ligt ervoor te zorgen dat de studenten bij afsluiting van de opleiding tevens een master diploma kunnen behalen. Verder geeft men aan, dat er in de kunstensector ook behoefte is aan cursussen en opleidingen die worden gevolgd na enige jaren werkervaring (ook hier is sprake van levenslang leren) maar dat deze dan een andere status zullen hebben omdat er geen sprake meer is van een directe doorstroom uit het initiële onderwijs. Het kan dan gaan om een masteropleiding maar een aantal van deze cursussen en opleidingen samen kunnen dan wellicht ook weer een masteropleiding vormen (zie de sector techniek).

In de sector Zorg en Welzijn is men weliswaar niet op systematische wijze bezig met de HBO masteropleidingen, maar men volgt de ontwikkelingen rond de invoering van de ba-ma structuur wel met grote belangstelling. De belangrijkste reden is dat men in invoering en invulling ervan een mogelijkheid ziet het beroep van verplegende en verzorgende een betere status te geven en daarmee meer mensen in de sector te halen en uitstroom tegen te gaan. Men plaatst het onderwerp masteropleidingen dan ook binnen de discussies rond de loopbaanontwikkeling en carrièrepatronen in de sector.

Ook in deze sector treffen we een sterke oriëntatie aan op het wetenschappelijk onderwijs. Enerzijds komt dit omdat in de verpleging en de verzorging veel samenwerking bestaat tussen HBO'ers en WO'ers en er een discussie gaande is over het grensgebied tussen beide segmenten (in de gezondheidszorg de BIG wet; de wet "Beroepen Individuele Gezondheidszorg", 'voorbehouden handelingen', HBO-dokter³²). Anderzijds wordt in de welzijnssector een vakgebied als maatschappelijk werk in veel landen wel als een WO terrein gezien en wil men graag ook in Nederland zoveel mogelijk eenzelfde status verkrijgen. Dit zou kunnen door wat de masters betreft opleidingen te maken die zowel vanuit het HBO als vanuit het WO toegankelijk zijn (zie ook 3.3).

Ook het opbouwwerk vindt een relatie met het WO van belang; op dit moment heeft men al bemoeienis met de leerstoel opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit en men ziet mede van daaruit mogelijkheden om mastertrajecten te ontwikkelen.

Voor de toekomst verwacht men in de sector Zorg en Welzijn wel een sterkere bemoeienis met trajecten die direct of na enige jaren werkervaring volgen op het initiële onderwijs (post-hbo, voortgezette opleidingen en masteropleidingen). In de gezondheidszorg is men vanuit de BIG wet bezig in te vullen welke opleidingen mee gaan tellen voor het verkrijgen en behouden van de registratie. In dat kader kunnen de HBO masteropleidingen een (meer) prominente rol gaan spelen.

In de landbouw³³ wordt door de beroepsorganisatie op centraal niveau niet systematisch aandacht gegeven aan de HBO masteropleidingen. Men geeft aan dat er ook bijna geen signalen in deze richting uit de achterban komen. Hierbij wordt opgemerkt, dat ook vanuit het vakministerie weinig aandacht wordt besteed aan zaken als arbeidsvoorwaarden en loopbaanontwikkeling (aandacht gaat eerder uit naar onderwerpen als veiligheid en milieu). Omdat er vaak sprake is van relatief kleine bedrijven, let men ook wel sterk op wat er uit de richting van het MKB aan signalen komt maar ook daar is de master tot nu toe geen hot item (zie ook 3.1). Overigens werkt een deel van de HBO'ers die een opleiding in de agrarische sector hebben gehad in de industrie en dienstverlening en deze komen via die weg van de techniek en de economie wel in aanraking met masteropleidingen.

In de educatieve sector is de bemoeienis van praktijkorganisaties met masteropleidingen ook eerder gericht op het WO dan op het HBO. Het gaat bijna uitsluitend om de hogere managementfuncties in het onderwijs. In samenspraak met de praktijk bestaat reeds een masteropleiding voor 'superintendants' (schooldirecteuren die meerdere scholen onder zich hebben) bij de Universiteit Nijmegen. Eveneens in samenwerking met deze universiteit is op dit moment een masteropleiding in ontwikkeling voor schoolmanagers en hun adjuncten.

Vanuit de educatieve sector wordt erop gewezen, dat naar analogie van de BIG wet in de gezondheidszorg, nu een BIO (Beroepen in het Onderwijs) wet in ontwikkeling is en dat daarbij eveneens aan de orde is dat de beroepsgroep een belangrijke rol gaat spelen in het vaststellen en beoordelen van de (vervolg)opleidingen in het kader van de beroepsregistratie. In het verlengde hiervan wordt verwacht dat er meer vraag zal komen naar gecertificeerde opleidingstrajecten zoals de HBO masters.

In de economische sector bestaat vanuit verschillende beroepsgroepen een relatief nauwe binding met het initiële onderwijs. Dat geldt met name voor de beroepen die een duidelijk maatschappelijk- en beroepsprofiel hebben zoals de accountants. Weliswaar is de organisatie van accountants-administratieconsulenten samen met de betreffende HBO opleidingen bezig met het ontwikkelen van een totaal traject van opleidingen, leidend tot de formele registratie als accountant, waarin masters een vaste plaats krijgen (zie 3.3) maar men geeft duidelijk aan de nadruk nu nog te leggen op het initiële HBO (bachelor) traject.

³² De term 'HBO-dokter' wordt wel gebruikt voor een nieuw te creëren functie die ligt tussen de HBO verpleegkundige en de WO opgeleide arts. Formeel is dit echter geen geaccepteerde benaming -zie ook noot 34.

³³ Het gaat hier om de traditionele agrarische sector waar relatief weinig HBO'ers werkzaam zijn. Veel afgestudeerden van agrarische HBO opleidingen komen in aanverwante sectoren terecht.

3.3 Gewenste HBO masteropleidingen

Zoals eerder aangegeven is slechts een beperkt aantal praktijkorganisaties op systematische wijze bezig met de HBO masteropleidingen. Daarom is er op dit moment ook slechts een beperkt aantal concrete wensen en ideeën over de invulling van deze trajecten. Bovendien wijst men steeds op de onzekerheid over de status van de HBO master (zie 3.1) en in een aantal gevallen op de nog uit te werken financiële consequenties. Voor zover door de gesprekspartners aangegeven, volgen hieronder per sector enkele concrete ideeën over HBO masteropleidingen.

In de techniek geeft men aan sterk te denken vanuit het bestaande post-hbo aanbod (en het bijbehorende afstemmingsmechanisme) en legt men nadrukkelijk de verbinding met bestaande en toekomstige lectoraten in het HBO (zie 3.1). Als voorbeeld van een mastertraject noemt men in de eerste plaats het onderwerp 'Integraal Ontwerpen', voortkomend uit een bestaand samenwerkingsproject tussen hogescholen, bedrijven en ontwerp bureaus, waaraan ook al in de vorm van een lectoraat nadere invulling en uitwerking wordt gegeven. Andere mogelijke onderwerpen voor masteropleidingen in deze sector zijn het beheer van technische systemen, materiaalkunde en generieke opleidingen op het gebied van bedrijfsvoering en personeelsmanagement. Overigens geeft men hierbij steeds nadrukkelijk aan, dat als eerste van belang is dat het initiële onderwijs op een aantrekkelijke en actuele wijze wordt ingericht (zie 3.2). Bovendien onderstreept men nogmaals dat de HBO master een duidelijke status nodig heeft voordat men er actief mee aan de slag gaat.

In de maritieme sector plaatst men de masteropleiding als mogelijkheid in de periode dat de officieren na een aantal jaren gevaren te hebben (meestal op 30 à 33 jarige leeftijd) en niet meer voor een langere periode van huis willen zijn (mede in verband met het zich 'settelen' en het krijgen van kinderen) en op zoek gaan naar een andere baan. Vaak vindt men die buiten de sector, waardoor leegloop ontstaat. De sector is bezig met een verlofspaarregeling zodat men rond zijn dertigste een 'sabbatical year' kan opnemen om bijvoorbeeld een aanvullende opleiding voor een functie binnen de sector te volgen. Het gaat dan bijvoorbeeld om onderwerpen als logistiek, veiligheid en milieu maar ook om een meer generieke management opleiding.

De Zorg en Welzijn sector kijkt op verschillende manieren naar mogelijke onderwerpen voor HBO masteropleidingen. In de eerste plaats ziet men over de gehele breedte van de sector om verschillende redenen de noodzaak voor management opleidingen. Het gaat dan onder meer om de professionalisering en economisering van de sector waardoor een sterker beroep wordt gedaan op managementvaardigheden, waaronder commercieel denken. Anderzijds is het nodig meer managers op te leiden die uit de sector zelf voortkomen omdat de afgelopen periode gebleken is dat het aantrekken van managers van buiten de sector niet erg succesvol is geweest.

Naast de management opleidingen denkt men in de gezondheidszorg vanuit de noodzakelijke verdere professionalisering van de verpleegkundige³⁴. Hierbij staat de zorg als speerpunt centraal. Het gehele opleidingsaanbod, inclusief de eventuele master, moet een plaats krijgen binnen de nieuwe beroepsstructuur (zie BIG wet). In de toekomst zal er sprake zijn van zowel de gespecialiseerde verpleegkundige als de specialist verpleegkundige. Vooral voor de laatste zullen de masteropleidingen van belang zijn. Wat inhoud betreft kan dan bijvoorbeeld gedacht worden aan onderwerpen als de Geestelijke Gezondheids Zorg (GGZ) en mogelijk ook aan de Intensive Care (IC). Een ander onderwerp binnen de zorg is de nieuwe functie die mogelijk ontstaat tussen de binnen het HBO opgeleide verpleegkundige en de binnen het WO opgeleide arts³⁵. Deze mogelijk nieuwe functie wordt echter als een apart traject beschouwd omdat het niet direct te maken heeft met de verdere professionalisering van het bestaande beroep van verpleegkundige. Overigens ziet men wel een mogelijke realisering in de vorm van een mastertraject, waarbij tevens de wens wordt aangegeven te denken aan variant met (tevens) een wetenschappelijke invalshoek.

³⁴ Zowel werkgevers als werknemers laten weten ontevreden te zijn met de plaats die de verpleegkundigen en verzorgenden op dit moment hebben. Het vak moet een nieuwe uitdaging krijgen en daar zal ook het vakministerie (VWS) zich voor in moeten spannen. Men geeft in dit verband aan, dat met de overheveling van de opleidingen naar het ministerie van OCenW veel van de –noodzakelijke– invloed van het werkveld verloren is gegaan. Men wil nu graag weer nauw betrokken worden bij de invulling van de structuur en de inhoud van de opleidingen (inclusief de masters).

³⁵ In dit opzicht wordt wel gesproken van de 'HBO dokter' maar deze term wordt binnen de zorgsector niet gebruikt omdat men het een onjuiste aanduiding van de functie vindt.

Evenals in de zorg speelt in het welzijnswerk de vraag naar management opleidingen specifiek voor mensen die voortkomen uit de sector zelf. Dat moeten dan geen 'algemene MBA trajecten' zijn maar opleidingen die specifiek ingaan op de situatie in de welzijnssector. Ook hier geeft men aan dat het aanbieden van deze opleidingen het werken in de sector aantrekkelijker kan maken en de beroepsbeoefenaren een mogelijkheid biedt zich te profileren.

Door het opbouwwerk wordt gepleit voor een masteropleiding die specifiek op dit onderwerp is toegesneden, zo mogelijk te ontwikkelen in relatie met de activiteiten van de bestaande leerstoel Opbouwwerk (zie 3.2). In het maatschappelijk werk legt men in het bijzonder de verbinding met de leerstoel maatschappelijk werk in Utrecht (zie 3.2) en denkt men aan een gecombineerde HBO-WO masteropleiding sociale interventiekunde (social work). In het welzijnswerk wijst men ook nadrukkelijk op de mogelijkheid en wenselijkheid bestaande VO's, onder andere op het gebied van therapie en management, om te bouwen naar mastertrajecten.

In de onderwijssector wordt op dit moment sterk de voorkeur gegeven aan voortgezette opleidingen en mogelijke mastertrajecten op het gebied van management (zie 3.2). Voor leerkrachten en docenten ziet men vooralsnog geen langer durende trajecten als mogelijkheid, zowel vanuit het ontbreken van een traditie op het punt van vakinhoudelijke na- en bijscholing (zie onder) als vanwege de krapte op de arbeidsmarkt waardoor eenieder nodig is om de school draaiende te houden.

In de sector Kunst en Cultuur staat op dit moment het begrip Cultureel Ondernemerschap centraal. Er moet meer vraaggericht worden gewerkt, meer aan PR gedaan worden, nieuwe doelgroepen moeten worden aangesproken en er moet meer worden gedacht in diensten en producten, in markten en klanten. Cultureel ondernemerschap en kunstmanagement staan daarom vooraan in de rij als mogelijke onderwerpen om in een (verbredende) masteropleiding aan de orde te stellen. Hierbij tekent men aan, dat het hier duidelijk niet gaat om een 2^e fase opleiding direct volgend op de 1^e fase (deze zijn eerder vakinhoudelijk van aard en voor de inhoud daarvan bestaat al een afspraak met de Raad voor Cultuur) maar om een opleiding die werkervaring en een werksituatie vereist³⁶.

De deelsector kunsteducatie wijst met name op de noodzaak om meer scholing te laten plaatsvinden in de richting van onderzoeksvaardigheden. Zoals eerder aangegeven wenst men in dit verband ook een nauwe samenwerking tussen HBO en WO, hetgeen nu al tot uitdrukking komt door de bemoeienis met de leerstoel Kunst en Cultuureducatie aan de Universiteit Utrecht.

In de sector economie heeft men op het gebied van de accountancy³⁷ een specifieke invulling van de masters voor ogen. Samen met de betrokken opleidingen en hogescholen is een plan ontwikkeld om de initiële opleiding op te delen in een bachelor- en een masterfase. Na de bacheloropleiding gaat de aankomend accountant werken en volgt deze aanvullende theorielessen op de hogeschool (in totaal 42 studiepunten) en een (driejarige) praktijkopleiding van de beroepsgroep. Tezamen vormen deze de masterfase). Men denkt aan 2 varianten in de masterfase: een zuiver beroepsgerichte en een beroepsgerichte met een wetenschappelijk accent.

In het proces om te komen tot een juiste invulling van de opleidingsactiviteiten is de beroepsgroep van accountants verantwoordelijk voor het beroepsprofiel en de beroepscompetenties, de hogescholen zorgen voor de vertaling hiervan naar het curriculum in de bachelor- en masterfase en voor de uitvoering van het onderwijs.

3.4 Soort en vorm

De soort masteropleidingen die men voorstelt, zijn zowel verbredend als verdiepend. In alle sectoren worden beide soorten genoemd als mogelijkheden voor het geval actief invulling aan het ba-ma systeem in het HBO wordt gegeven. Men wijst hierbij tevens naar de bestaande cursussen en opleidingen die volgen op het initiële onderwijs, zoals de 2^e fase, de VO-opleidingen in de zorg & welzijn en de educatie en naar het post-hbo, waaronder eveneens zowel verbredende als verdiepende activiteiten vallen.

³⁶ Men wijst in dit verband ook op de rapportage van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, die onlangs vaststelde dat er in de kunstensector een structurele vraag ligt naar diverse vormen van na- en bijscholing op de volgende vier gebieden: artistiek, technisch, theoretische en zakelijk.

³⁷ Het gaat hier om de HBO opleiding voor accountant. Als men de aanvullende opleiding heeft gevolgd, die wordt verzorgd door de beroepsgroep zelf, kan men zich laten registreren als AA accountant. De accountants die in het WO worden opgeleid krijgen een registratie als RA accountant.

Overigens bedoelt men met verbredend zowel de opleidingen waarin meer generiek toepasbare kennis en vaardigheden aan bod komen (management, informatica) als de opleidingen waarin men kennis en vaardigheden opdoet over een aanverwant vakgebied (bijvoorbeeld op het raakvlak tussen elektrotechniek en werktuigbouwkunde of tussen fysiotherapie en bewegingswetenschappen).

De meeste gesprekspartners geven aan dat de definitieve invulling van de masteropleidingen sterk zal afhangen van de mate waarin het initiële onderwijs de continue veranderingen die nodig zijn zal weten te incorporeren en van de mate waarin het post-hbo en andere (korter durende) vormen van bij- en nascholing de ontwikkelingen zal weten bij te houden. Zo wordt in de technische sector momenteel een intensieve discussie gevoerd over een mogelijk herontwerp van de technische (beroeps)-opleidingen in de richting van drie varianten: 'maken, sturen en vertalen'³⁸. Afhankelijk van de uitkomsten van dit proces en de implementatie ervan zal bepaald kunnen worden in hoeverre na het afstuderen aanvullende opleidingen, al dan niet in de vorm van masters, nodig zijn.

Overigens zijn alle gesprekspartners van mening, dat indien de HBO masters gezien worden als opleidingen die pas na enkele jaren werkervaring worden gevolgd, er altijd een verdiepende component in aanwezig zal zijn (mede vanwege de in een aantal gevallen gewenste inbouw van wetenschappelijke kennis en vaardigheden of het schrijven van een dissertatie).

Wat de vorm betreft komen bijna alle praktijkorganisaties uit op een part-time opleiding van tussen 1 en 2 jaar, die gevolgd wordt na enkele jaren praktijkervaring terwijl men blijft doorwerken.

Deze praktijkervaring is deels nodig omdat verbreding en verdieping eigenlijk alleen goed kunnen plaatsvinden als men de problemen herkent uit de dagelijkse praktijk en deels omdat de praktijk moet worden gebruikt om de leerstof te verwerken door middel van real-life projecten. Ook geeft men aan dat voor het schrijven van een thesis of dissertatie onderzoek nodig is dat in een praktijksituatie moet worden uitgevoerd.

In enkele gevallen wordt afgeweken van de uitgangspunten van vereiste werkervaring en een part-time opzet. De kunstensector geeft aan, dat men een mogelijkheid (en wenselijkheid) ziet bestaande 2^e fase opleidingen zo in te richten, dat deze mede tot een mastertitel leidt (zonder hierbij overigens de status als 2^e fase aan te tasten). In dat geval gaat het om full-time masteropleidingen, die worden gevolgd direct aansluitend op de 1^e fase (bachelor titel). Ook in het eerder (3.3) genoemde voorbeeld van de accountantsopleidingen zou de masterfase direct aansluiten op de bachelor-fase.

Een andere afwijking van de regel wordt gevormd door het eerder genoemde voorbeeld van de zeevarenden. Zoals aangegeven ligt het daar voor de hand de masteropleiding in full-time vorm te volgen in het sabbatical year (zie 2.3).

3.5 Verwachte deelname

In dit stadium van ontwikkeling van de HBO masters is het moeilijk een verwachting over de deelnamecijfers uit te spreken. Men geeft aan, dat er nog te veel onzekere factoren zijn om een harde berekening te maken. De master zal per sector een zeer verschillende positie gaan innemen en bovendien is er binnen een aantal vakgebieden (bijvoorbeeld het onderwijs) nog weinig traditie in het volgen van na- en bijscholingsactiviteiten. Opvallend is, dat de financiering voor veel gesprekspartners niet als een onzekere factor voor het maken van een berekening werd genoemd.

Veel van de gesprekspartners wijzen erop dat als de masteropleiding status krijgt binnen een sector of vakgebied, bijvoorbeeld door als eis te gaan tellen voor (behoud van) registratie (zie de accountants, degenen die volgens de BIG-wet zijn geregistreerd en in de toekomst wellicht beroepen in het onderwijs), de deelnamecijfers navenant zullen stijgen.

Zonder representatief te zijn voor een hele sector, kunnen enkele cijfers worden gegeven. In het voorbeeld van de accountants, waar alle studenten doorstromen van de bachelor naar de masterfase, zal het gaan om circa 1500 deelnemers per jaar (dit is uiteraard maar een fractie van het totaal aantal cursisten in de sector economie). In de onderwijssector, waar vooral nog vooral de managementopleidingen voor schoolleiders als masteropleidingen op stapel staan, gaat het naar verwachting om circa 100 deelnemers per jaar. De zeevaart met het idee van spaarverlof en een sabbatical year denkt aan circa 125 deelnemers per jaar. Het opbouwwerk met in totaal circa 1100 werkenden denkt aan een groep van ongeveer 15 personen per jaar.

³⁸ Hierbij staat 'maken' voor de traditionele ontwerp- en ontwikkelvariant, 'sturen' voor functies die te maken hebben met het (aan)sturen van technische of techniek-gerelateerde processen en 'vertalen' voor het vertalen van technische aspecten van producten en processen naar niet-technische toepassingen/toepassers (bijvoorbeeld de gezondheidszorg, onderwijs, politiek).

In de techniek wordt vooralsnog gerekend met een maximum van 5% van de afgestudeerden op HBO niveau per jaar die een masteropleiding zullen volgen. De beroepsvereniging vermoedt dat met de toename van het aanbod op termijn circa 50% van alle werkende HBO'ers een masteropleiding zal hebben gevolgd.

Met vermelding van de grote verschillen per sector in de vorm, inhoud en betekenis van de HBO master kan in het algemeen worden verwacht, dat de deelname vooralsnog niet hoger uit zal komen dan tussen 3% en 5% van de afgestudeerden per jaar. Voor een beroepsgroep als de verpleegkundigen, waar de jaarlijkse uitstroom circa 2500 studenten bedraagt, zou dit een aantal deelnemers betekenen van tussen 75 en 125 per jaar.

3.6 Accreditatie

Zonder uitzondering zeggen alle praktijkorganisaties dat accreditatie een must is voor de HBO masteropleidingen. Daarmee bestaat een garantie voor de kwaliteit van de opleidingen, die nodig is voor het behalen of behouden van een beroepsregistratie, om een stap verder in de carrière te maken of om de werkgever te overtuigen dat de opleiding bijdraagt aan het optimaal functioneren op de werkplek (en daarmee wellicht vergoeding van –een deel van- de kosten te krijgen).

Eveneens zonder uitzondering wil men af van de U-bocht constructie. De Dutch Validation Council (DVC) en het toekomstige Nationaal Accreditatieorgaan (NAO) kunnen de accreditatie naar de mening van de gesprekspartners op zich goed uitvoeren³⁹. Wel merkt men op, dat niet in alle gevallen zichtbaar is in hoeverre bij het opstellen van de toetsingscriteria en het interpreteren van de resultaten rekening wordt (zal worden) gehouden met vakspecifieke aspecten en accenten. Men heeft de indruk dat vooral wordt gekeken naar de systematiek en het niveau en weinig naar de inhoud van de opleiding. Men geeft aan tot nu toe ook niet gevraagd te zijn een bijdrage in deze richting te leveren. Zeker in het geval dat beroepsgroepen een oordeel moeten gaan geven over opleidingen in het kader van hun bijdrage aan het behalen of behouden van de beroepsregistratie (BIG, BIO maar ook eigen niet wettelijk vastgelegde registraties) kan het van belang zijn vroegtijdig de criteria naast elkaar te leggen.

In dit kader wordt er door een aantal praktijkorganisaties nogmaals gewezen op het belang om ook ten aanzien van de masters de werelden van het onderwijs en die van de beroepspraktijk dichter bij elkaar te brengen. Men ondersteunt dan ook van harte de initiatieven van de overlegplatforms tussen onderwijs en praktijk die in deze richting worden opgezet.

3.7 Financiering

De financiering is voor de meeste gesprekspartners niet het grootste probleem van de HBO masteropleidingen. Men gaat er hierbij van uit, dat het vooralsnog niet zal gaan om grote aantallen deelnemers. Onder de voorwaarde dat er overeenstemming bestaat over de status en de inhoud van de opleidingen en de beroepsbeoefenaren voldoende gemotiveerd zijn om deel te nemen (beroepsregistratie, promotie, beloning) zullen naar verwachting de partijen die een belang hebben bij de HBO masters er samen wel uitkomen. Daarbij ligt er niet één algemene financieringswijze voor alle sectoren en voor alle soorten masteropleidingen voor de hand maar zal creatief gezocht moeten worden naar oplossingen.

Veel praktijkorganisaties zijn voorstander van het systeem van vraagfinanciering, waarbij de deelnemers als eerste worden aangesproken voor de kosten. Ook als de ontwikkelkosten door een subsidie of op andere wijze worden vergoed, dan dienen alle kosten in principe in kaart te worden gebracht en onder aanneming van een bepaalde afzet per jaar tot de prijs voor de master moeten leiden. Vervolgens kan het per sector en soort opleiding verschillen of en hoe de deelnemers (een deel van) hun kosten vergoed krijgen. Het beeld per sector is als volgt.

In de techniek is men voorstander van financiële afspraken waarbij werkgevers en werknemers de kosten voor de uitvoering van de masters gezamenlijk dragen. Dat gebeurt nu ook bij het post-hbo. In de ontwikkelfase kan gebruik gemaakt worden van de scholingsfondsen, van subsidies die de overheid –niet op de titel master maar wel op aanverwante titels- beschikbaar stellen (lectoraten,

³⁹ Men voegt hier aan toe, dat samenwerking met buitenlandse instellingen op zich een goede zaak is. Zonder de dwang van de U-bocht zal deze samenwerking echter een eerlijker en opener verhouding tussen de partners geven. Daarnaast is men in het algemeen voorstander van een accreditatie vanuit een internationale invalshoek, waardoor het Nederlandse masterdiploma ook op de internationale arbeidsmarkt betekenis kan krijgen.

innovatiegelden) en van ontwikkelgelden van brancheorganisaties. In de sector loopt al een initiatief vanuit een sectorfonds om door middel van vouchers het levenslang leren aantrekkelijker te maken. Zoals eerder aangegeven is men in de zeevaart bezig met een spaarverlofregeling, waarmee tijd beschikbaar komt voor het volgen van een masteropleiding. Daarnaast is men in deze sector van mening dat ook de deelnemers zelf, het sectorfonds en de overheid (onderwijs- plus vakministerie) een bijdrage dienen te leveren.

Ook in de sector Kunst en Cultuur stelt men dat in principe de deelnemers betalen voor hun masteropleidingen, uiteraard met uitzondering van het geval waarin een 2^e fase opleiding (die door de overheid wordt bekostigd) mede leidt tot een mastertitel. Men geeft aan dat de masteropleidingen alleen maar een structurele basis kunnen krijgen als de sector zelf een structurele oplossing vindt voor de financiering. Ten aanzien van het cultureel ondernemerschap en het kunstmanagement wordt gedacht aan een financiering vanuit de werkgever en de werknemer samen. Voor de ontwikkelkosten zou een beroep gedaan kunnen worden op het sectorfonds. Deze vragen komen ook bijna uitsluitend voor in een situatie waarbij sprake is van een arbeidsovereenkomst.

In de autonome kunstbeoefening, waar slechts ten dele sprake is van een arbeidsovereenkomst en vaak geen sprake is van aparte scholingsgelden, denkt men aan de mogelijkheid om (een deel van) de kosten van de deelnemer te laten vergoeden uit de cultuurfondsen. Zowel in de rapportage van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs als in eerdere voorstellen van ex-staatssecretaris van Cultuur Nuis is sprake van het bestemmen van een deel van het beschikbare budget voor na- en bijscholing. Deze voorstellen zijn echter tot nu toe nog niet geëffectueerd. In dit verband wordt ook opgemerkt dat er nogal eens verwarring bestaat over de verschillende rollen die het ministerie van OCenW hierbij speelt. Evenals in de andere sectoren het geval is, dient, in het geval het principe wordt toegepast dat de deelnemer betaalt, een beroep moet kunnen worden gedaan op het Cultuurbudget. Daarbij zijn dan ook de mechanismen van toepassing die ten aanzien van dit budget zijn vastgelegd (waaronder de rol en positie van de Raad voor Cultuur).

In Zorg en Welzijn wordt eveneens uitgegaan van het principe dat de afnemer betaalt (en dat deze weer anderen aanspreekt voor -een deel van- de kosten). Op dit moment worden de opleidingen voor managers (zie 3.3) meestal ook al op deze wijze gefinancierd. Ten aanzien van de vakinhoudelijke masteropleidingen ligt de zaak anders. Enerzijds geeft men aan, dat men bij de decentralisatie en de overheveling van gelden die hebben plaatsgevonden naar de lagere overheden, 'vergeten' is opleidingsbudgetten over te hevelen of een deel van het geld specifiek daarvoor te bestemmen. Als dan het ministerie van VWS nota's uitbrengt over de verbetering van de professionaliteit en de kwaliteit van de beroepsbeoefening (onder andere door levenslang leren), vindt men dat dit ministerie hieraan ook een financiële bijdrage moet leveren. In dit kader wordt ook gewezen op de rol die opleidingen kunnen spelen bij het oplossen van nationale knelpunten in de zorg zoals het 'vinden en binden' van personeel en de wachlijstproblematiek.

Anderzijds wordt gesteld dat onder meer in de sectorfondsen en bij de werkgevers scholingsbudgetten liggen, die op dit moment niet of te weinig gebruikt worden. Een gezamenlijke inspanning van werkgevers, werknemers, fondsen en overheid (met name het vakministerie VWS) zou ertoe kunnen leiden dat er een sterker beroep op de beschikbare gelden wordt gedaan.

In het algemeen ziet men een model voor zich waarbij de overheid al dan niet in samenwerking met de sociale partners (sectorfondsen) vooral een rol speelt bij het op gang brengen en (financieel) faciliteren van de ontwikkeling van masteropleidingen (stimuleringsbudget, ontwikkelbudget, subsidie voor marktonderzoek) en waarbij de uitvoering wordt bekostigd door werknemers en werkgevers, waarbij de werkgevers dan wel over voldoende geoordeelde scholingsbudgetten moeten beschikken. Overigens kunnen op afspraak tussen werkgevers en werknemers ook dan de sectorfondsen weer worden aangesproken.

In de agrarische sector beschikt een relatief klein deel van de werkenden over een HBO diploma. Op dit moment wordt er door de praktijkorganisaties geen directe vraag naar HBO masteropleidingen gesignaleerd (zie 3.2.). Voor gespecialiseerde bedrijven en laboratoria is er wel een breed scala aan WO masteropleidingen (Universiteit Wageningen). Men verwacht dat eventuele masteropleidingen voor HBO'ers zullen worden betaald uit bestaande scholingsbudgetten bij de werkgevers.

In de onderwijssector wordt eveneens het principe van de vraagfinanciering voorgestaan, waarbij het vakministerie (de velddirecties) aangesproken zou kunnen worden voor het op gang brengen en stimuleren van de ontwikkeling van een aanbod (zie de sector Zorg & Welzijn) en de exploitatie door werkgevers en werknemers samen wordt gedragen. Hierbij merkt men op, dat de scholen sinds enige

tijd beschikken over een budget voor scholing. Daarnaast kan gedacht worden aan de fondsvorming door de sociale partners, waarover momenteel ideeën worden ontwikkeld.

In de economische sector is reeds geruime tijd sprake van financiering van masteropleidingen voor HBO'ers en WO'ers door de 'markt', namelijk werkgevers en werknemers gezamenlijk. Het gaat dan vaak om opleidingen in de sfeer van de Master of Business Administration' (MBA), waar de werkgever en werknemer direct voordeel bij hebben. Ook in het geval van de masteropleiding voor de AA accountants (zie 3.3) geeft men aan te verwachten dat deze voor het grootste deel door werkgevers betaald gaat worden. De sector kent echter ook (vele) kleine werkgevers die over onvoldoende eigen middelen beschikken. Evenals voor de techniek geldt dan ook voor de economische sector dat men vindt een beroep op de overheid en fondsen te moeten kunnen doen om HBO masters tot ontwikkeling te brengen, al dan niet in het kader of kielzog van specifieke bedrijfsinnovaties (ontwikkeling van het MKB, ICT stimuleringsgelden, doorstroom van kennis).

4 SAMENVATTING

Hieronder worden de uitkomsten van het onderzoek puntsgewijs samengevat.

1. Op een enkele uitzondering na bieden aangewezen hogescholen op dit moment nog geen masteropleidingen aan. Er zijn wel plannen maar men wacht liever de ontwikkelingen rond de ba-ma structuur eerst af. Men is vooral benieuwd welke betekenis de master titel krijgt op de arbeidsmarkt. Masteropleidingen passen ook niet in alle opzichten bij het sterk beroepsgerichte karakter van de opleidingen. Bovendien vraagt men zich af of de huidige klanten wel belangstelling hebben voor een langdurige vervolgopleiding. De plannen voor masteropleidingen die er zijn komen qua tijd, kosten en opzet sterk overeen met het huidige aanbod van de bekostigde hogescholen. Het aangewezen onderwijs geeft verder aan dat men bij de ontwikkeling van de masters oneigenlijke concurrentie vreest van het bekostigde onderwijs omdat dit gebruik kan maken van overheidsmiddelen die voor hen niet openstaan⁴⁰.
2. De bekostigde hogescholen bieden in alle sectoren masteropleidingen aan. De meeste masters vallen binnen de economische sector, de minste in het pedagogisch onderwijs. Onderstaand schema geeft de verdeling van de bestaande opleidingen over de sectoren. Ter vergelijking zijn opgenomen de percentages afgestudeerden in het initiële onderwijs in het jaar 1999⁴¹.

Sector	Masteropleidingen (%)	Afgestudeerden (%)
HEO	41	27
HTNO	18	19
KUO	16	5
HAO	8	3
HGZO	7	10
HSAO	7	16
HPO	3	20
Totaal	100	100

3. De gemiddelde HBO masteropleiding is gericht op werkenden met minimaal 2 jaar werkervaring, heeft 20 deelnemers, duurt 19 maanden en kost f 23.600. De meest waarschijnlijke accreditatie is door een universiteit in de UK en er is een gelijke kans op Engels of Nederlands als voertaal. De verschillen tussen de masteropleidingen zijn eigenlijk echter te groot om er gemiddelden op te mogen berekenen. Dat geldt zowel voor het aantal deelnemers als voor de prijs en de doelstelling. Verbreding, verdieping en specialisatie komen naast elkaar voor en er zijn ook masters die juist de combinatie van vakgebieden tot onderwerp hebben. Bovendien is er een belangrijk verschil in de plaats van de masters in het traject van vervolgscholing van HBO afgestudeerden (bachelors). Sommigen zien de masters als een verlengstuk van de opleiding en plaatsen deze dan ook zo dicht mogelijk tegen het initieel onderwijs aan. Anderen zien het eerder als een bijdrage aan een stap in de carrière die men pas maakt na een ruime werkervaring. Laatstgenoemden denken ook dat op termijn slechts een beperkt deel van de bachelors door zal stromen naar een master.
4. Bij het ontwikkelen van de masteropleidingen werken de hogescholen veel samen met andere hogescholen in Nederland en met universiteiten in het buitenland. Vaak gaat het om partnerschappen en netwerken die al bestonden in het kader van internationaliseringsactiviteiten of in dat kader zijn opgezet. De samenwerking met Nederlandse hogescholen is deels door (toekomstige) fusies en deels door inhoudelijke en commerciële motieven ingegeven (gezamenlijk optreden naar de markt). De samenwerking met Nederlandse universiteiten is beperkt. De uitvoering van het aanbod komt voor het belangrijkste deel voor rekening van de Nederlandse hogeschool. Directe samenwerking met praktijkorganisaties en bedrijven bij de ontwikkeling en/of uitvoering van de masteropleidingen komt slechts in beperkte mate voor.

⁴⁰ Hierbij gaat het zowel om inzet van reguliere middelen als om specifieke stimuleringsmiddelen en projectsubsidies. Opmerkelijk is in dit verband, dat op andere beleidsterreinen overheidsmiddelen wel beschikbaar zijn voor alle aanbieders van bepaalde producten en diensten.

⁴¹ Volgens opgave in de HBO Almanak 2001/2002, Elsevier bedrijfsinformatie, 2001.

5. Accreditatie van masteropleidingen wordt door de hogescholen gezien als een must maar moet wel liefst in Nederland plaatsvinden. De U-bocht is te knellend en kost te veel. Zonder deze U-bocht kan men op een gelijkwaardiger manier samenwerken met de buitenlandse partner(s) (zie ook punt 3). De accreditatie moet wel vanuit een internationale invalshoek gebeuren, liefst zo, dat de Nederlandse master-titel ook direct betekenis krijgt voor de buitenlandse markt. De oprichting van een Nationaal Accreditatie Orgaan (NAO) met toepassing van de huidige door de Dutch Validation Council (DVC) gehanteerde criteria juicht men van harte toe.
6. De huidige HBO masteropleidingen worden voor het belangrijkste deel betaald door de deelnemers. In de ontwikkelingsfase is er soms een bijdrage vanuit een (internationaal) samenwerkingsproject of door sponsoring. Soms worden masteropleidingen gevolgd door 2^e fase studenten, die al door de overheid worden bekostigd en alleen het collegegeld hoeven te betalen (met overigens een hoger tarief voor buitenlandse studenten). In een aantal gevallen wordt door de hogescholen aangegeven dat vanuit de school of de samenwerkende partners op verschillende manieren een bijdrage wordt geleverd aan de financiering van de masters (inzet van vaste formatie, faciliteiten) die niet zichtbaar wordt gemaakt in de begroting. Als alle kosten doorberekend werden, zou de prijs flink omhoog gaan. Desondanks is men voorstander van een heldere keuze tussen het volledig commercieel werken of het alleen dekken van de out-of-pocket kosten. Worden de masteropleidingen volledig commercieel aangepakt, dan acht men het gevaar groot dat de relatie met het initieel onderwijs verloren gaat, hetgeen men zou betreuren.
7. Principieel vindt de meerderheid van de hogescholen dat de overheid het HBO achterstelt bij het WO door geen bekostiging voor de HBO master te geven. Men geeft echter tevens aan te geloven in een verdere ontwikkeling van de HBO masters ook zonder structurele bekostiging. Men is daarbij wel voorstander van een actieve overheid die de masters in de startfase zou kunnen stimuleren door gelden voor de ontwikkeling ter beschikking te stellen en in de uitvoeringsfase door ervoor te zorgen dat de deelnemers meer mogelijkheden krijgen hun kosten deels van de werkgever of vanuit een fonds vergoed te krijgen.
8. Alle hogescholen zien een positieve relatie tussen de komst van lectoren inclusief de kenniskringen en de verdere ontwikkeling van de masters. Men is van mening dat het lectoraat een belangrijke impuls kan geven aan de kwaliteit van de bestaande opleidingen en aan het ontstaan van nieuwe. Expliciet noemt men in dit verband de (toegepast) wetenschappelijke en onderzoeksmatige kanten die het lectoraat kenmerken en die tevens voor de master gelden. Hiermee komt tevens tot uitdrukking dat men de HBO masteropleidingen vaak als een brug ziet naar het wetenschappelijk onderwijs zonder dat het daarmee overigens gelijk gesteld wordt.
9. Aan de vraagkant is men nog sterk afwachtend ten aanzien van de HBO masters. Men is slechts ten dele op de hoogte van de implicaties van de nieuwe ba-ma structuur en heeft meestal nog geen interne mechanismen ontwikkeld om hierop een snelle en adequate reactie te geven. Bovendien zegt men meer prioriteit te geven aan het initiële HBO, waarmee langzaam aan een betere band begint te ontstaan (overlegplatforms en dergelijke) en dat de aandacht van de praktijk hard nodig heeft. Toch hecht men wel veel belang aan de masters. Enerzijds omdat hiermee de brug naar de meer verdiepende en (toegepast) wetenschappelijk kanten van het vak geslagen kan worden (hetgeen de kwaliteit van de beroepsbeoefening bevordert) en anderzijds omdat hiermee een loopbaan perspectief geboden kan worden en het vak aantrekkelijker wordt (hetgeen de instroom bevordert).
10. Praktijkorganisaties zien de HBO masteropleidingen in veel gevallen als onderdeel van de discussie over het behalen en behouden van de beroepskwalificatie en het hiermee verbonden beleid rond levenslang leren en employability. Voor de beroepsbeoefenaar hebben de masters daarnaast een directe betekenis in de zin van loopbaanontwikkeling en promotiekansen. Werkgevers geven aan, dat men verwacht dat de masters in dit kader een positief effect kunnen hebben op het verminderen van de uitstroom en op de instroom van nieuwe medewerkers. Men betreft in de discussie over kwalificaties en loopbaanbeleid overigens ook heel nadrukkelijk het initieel onderwijs en de reeds bestaande vormen van

vervolgopleiding zoals de 2^e fase, het post-hbo en de VO's. Hierbij geeft men expliciet aan graag de discussie met de hogescholen over de inrichting van het onderwijs te willen intensiveren (zie ook punt 9).

11. Een beperkt aantal praktijkorganisaties heeft op dit moment al concrete suggesties voor inrichting van de masters (vorm en inhoud). Er lopen ook al enkele samenwerkingsprojecten tussen beroepsorganisaties/brancheverenigingen en hogescholen c.q. opleidingen. De meeste organisaties zeggen eerst meer te willen weten over de status en de invulling van de masters (zie ook punt 9) maar op een later moment zeker met concrete suggesties te zullen komen. Over de mogelijke onderwerpen merkt men op, dat deze zeker in het verlengde zullen liggen van de reeds bestaande vormen van vervolgonderwijs waarbij men op dit moment al betrokken is (zie punt 10).
12. Accreditatie wordt door alle partijen in de praktijk als wenselijk gezien. Men prefereert een Nederlandse accreditatie boven een buitenlandse (U-bocht) maar geeft wel aan, dat een internationale invalshoek bij het accrediteren (met zo mogelijk een internationale benchmarking) een goede zaak zou zijn, mede vanwege de toenemende internationalisering van de arbeidsmarkt. In dit verband merkt men op, dat de ba-ma structuur juist bedoeld was om internationaal 'mee te kunnen doen'. Over de accreditatie merkt een aantal beroepsorganisaties en brancheverenigingen verder op, dat men enige twijfel heeft of en in hoeverre inhoudelijke vakmatige criteria hierbij een rol gaan spelen. Tot nu toe is men in deze discussie nog niet intensief betrokken. Men biedt zich overigens graag hiervoor aan.
13. De praktijkorganisaties vinden de discussie over de status en invulling van de masters op dit moment belangrijker dan de financiering. Voorzover het gaat om masters waarvoor werkervaring wordt vereist, wijst men in dit verband onder andere op de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers, die onderhandelen over de arbeidsvoorwaarden en tezamen de sectorale scholingsfondsen aansturen en beheren. Voorzover het gaat om masters die samenhangen met 2^e fase opleidingen of om masters die langs een andere weg tot de initiële kwalificatie (gaan) behoren, ligt er een directe verantwoordelijkheid bij het ministerie van OCenW. Vanuit het door bijna eenieder onderschreven principe dat de afnemers betaalt, voegt men ten aanzien van de overige masteropleidingen hier aan toe dat het goed zou zijn als de overheid (zowel de algemene als de vakministeries) vooral let op de mogelijkheid om beroepsbeoefenaren deels tegemoet te komen in de kosten van de masteropleidingen.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusies

De gegevens uit het onderzoek leiden tot de volgende conclusies.

1. Omdat aangewezen hogescholen nog geen rol van betekenis spelen op het gebied van de HBO masteropleidingen, gaat het aan de aanbodkant vooralsnog alleen om de bekostigde hogescholen. De vraag- en de aanbodkant zijn het voor een groot deel met elkaar eens over het (gewenste) belang, de positie en de financieringswijzen van dit soort opleidingen. Ook ten aanzien van de randvoorwaarden zoals de accreditatie en de relatie met andere onderwijsinnovaties (i.c. de lectoraten) spreekt men zich eensluidend uit. Er is wel een accentverschil tussen de vraag- en de aanbodkant wat betreft de reden om een masteropleiding te ontwikkelen en aan te bieden. Hogescholen gaan in veel gevallen uit van de (mogelijke) bijdrage aan de ontwikkeling van het onderwijs en praktijkorganisaties denken in eerste instantie vanuit een kosten-baten analyse. Dit betekent overigens niet dat bij de hogescholen uitsluitend sprake is van 'aanbodgericht denken'.
2. Zowel de aanbodkant als de vraagkant vindt dat HBO masteropleidingen maatschappelijk van belang zijn. Centraal daarbij staat de bijdrage die deze opleidingen leveren aan het op peil houden en verbeteren van de kwaliteit van de beroepsbeoefening. In dit licht vindt men ook dat er een rol is weggelegd voor de overheid c.q. de vakministeries. De huidige masteropleidingen zijn nog slechts voor een beperkt deel gebaseerd op een analyse van de wensen en behoeften van de (potentiële) afnemers. Veel praktijkorganisaties leggen op dit moment prioriteit bij de discussie over en met het initiële onderwijs en zijn nog bezig zich een mening over de masters te vormen. Mede gezien het belang dat zowel de hogescholen als de praktijkorganisaties aan de HBO masters hechten, valt te verwachten dat de basis ervoor in de toekomst zal worden versterkt en dat het aantal opleidingen verder zal toenemen.
3. Zowel afnemers als aanbieders van de HBO masteropleidingen vinden dat bij de verdere discussie over dit onderwerp de inhoudelijke kant voorop dient te staan. Het gaat dan in de eerste plaats om de bijdrage van de masters aan het behalen, actueel houden en versterken van de beroepskwalificaties, zowel in de breedte als in de diepte. Daarnaast vindt men het aandeel van belang dat de masteropleidingen kunnen hebben in de loopbaanontwikkeling van individuen, waardoor tevens het werken in sectoren met een grote krapte op de arbeidsmarkt aantrekkelijker gemaakt wordt. In verschillende sectoren zijn de afgelopen periode stappen gezet om tot een nadere afstemming tussen onderwijs en praktijk te komen. Dat geldt ten aanzien van het initiële onderwijs en ten aanzien van het al langer bestaande post-hbo. De praktijkkant geeft aan dat men dit overleg graag wil intensiveren en uit wil breiden naar de HBO masters. Intensivering van het overleg kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de masters.
4. Pas na overeenstemming over de plaats en positie van de HBO masters volgt de discussie over de financiering. De hogescholen geven aan het principiële oneens te zijn met een ongelijke behandeling van de HBO- en de WO masteropleidingen wat betreft de bekostiging door het ministerie van OCenW. In de praktijk gaan zij echter in bijna alle gevallen uit van het principe dat de afnemer betaalt en ze zien dit ook als leidraad voor de toekomst. De vraagkant onderschrijft dit uitgangspunt. Beide partijen geven hierbij wel aan, dat om het (commerciële) risico beperkt te houden het gewenst zou zijn als de ontwikkelkosten buiten de exploitatie kunnen worden gehouden. Daarnaast acht men het van belang, dat er voor de deelnemers ruime mogelijkheden zijn (een deel van) de kosten door derden (werkgevers, fondsen⁴²) vergoed te krijgen. Dit pleit voor specifieke ontwikkelsubsidies en het stimuleren van de mogelijkheden van vraagfinanciering.
5. Hoewel in alle sectoren gelijk gedacht wordt over de algemene principes van de masteropleidingen (als boven beschreven), is de actuele situatie in de sectoren verschillend. Dat geldt voor de mate waarin de discussie tussen vraag en aanbod al tot concrete

⁴² Hiermee wordt onder andere bedoeld op de in 3.1 genoemde sectorale scholingsfondsen (ook wel sectorfondsen genoemd), waarbij wordt aangetekend dat HBO'ers hierop niet altijd aanspraak kunnen maken (zie ook noot 23).

opleidingen heeft geleid en voor de positie van de masters in het traject van beroepsopleiding naar werksituatie, inclusief het op peil houden en actualiseren van de beroepskwalificaties. Daarnaast speelt de historie een rol. Zo is er in het kunstonderwijs enerzijds sprake van door het ministerie van OCenW bekostigde 2^e fase opleidingen, die direct volgen op de eerste fase initieel onderwijs en die in veel opzichten te vergelijken zijn met masteropleidingen. Ze leiden dan ook vaak tot een mastergraad. Anderzijds is er in deze sector in het kader van cultureel ondernemerschap vraag naar specifieke masters op het gebied van management en marketing, die werkervaring veronderstellen en daarmee niet onder de bekostiging van de 2^e fase kunnen vallen. In dat geval zouden de deelnemers voor vergoeding van (een deel van) de kosten een beroep moeten kunnen doen op de cultuurfondsen. Hieronder worden twee voorbeelden van de verschillende positie van masteropleidingen in de sectoren techniek en gezondheidszorg nader uitgewerkt.

In de *technische sector* is op een aantal deelgebieden al sprake van een nauwe samenspraak en samenwerking tussen werkgevers en werknemers op het gebied van masteropleidingen. Er is een zeer actieve beroepsvereniging en er zijn zeer actieve sectorfondsen, die aan de slag zijn met het inzetten van scholing en opleiding mede ten behoeve van de verbetering van de instroom (en het voorkomen van uitstroom). De overheid is hierbij in faciliterende zin betrokken. Een goed voorbeeld is het project Integraal Ontwerpen. Dit project, dat een samenwerking is tussen onderwijs, ingenieursbureaus en bedrijven, is met steun van onder andere de ministeries van OCenW en EZ ontwikkeld en betekent een belangrijke vernieuwing in de technische sector inclusief het technisch (beroeps)onderwijs. Inmiddels is op dit onderwerp een lector aangesteld en wordt een masteropleiding aangeboden. Aan de ontwikkeling van deze master heeft het O&A fonds (sectorfonds) een financiële bijdrage geleverd. Dit fonds is tevens in de uitvoeringsfase betrokken door een bijdrage aan de deelnemers in de kosten van de opleiding. In ditzelfde kader zijn er plannen om tot een verdere diversificatie te komen van het aanbod aan masteropleidingen.

In de *sector gezondheidszorg* bestaat al een aanbod van management opleidingen waarbij vooral individuele werkgevers en werknemers betrokken zijn, ook in financiële zin. Daarnaast zijn beroepsverenigingen bezig mede in het kader van de wetgeving rond de beroepen (BIG wet) de positie van de vakmatige masteropleidingen vast te leggen. In deze discussie is ook het vakministerie betrokken vanuit zijn verantwoordelijkheid voor (het toezicht op) de kwaliteit van de beroepsbeoefening. Er is tevens overleg met de hogescholen die opleidingen in de gezondheidszorg aanbieden. In de discussie tussen partijen gaat het enerzijds om de bestaande beroepskwalificaties en anderzijds om mogelijke nieuwe functies zoals de 'HBO dokter' (formeel geen juiste naam, zie noot 31). Hoewel in beide gevallen zowel onderwijs als praktijk en overheid betrokken zijn, is te verwachten dat de partijen in het traject van ontwikkeling en uitvoering van de bijpassende masteropleidingen verschillende rollen zullen spelen. Zo zal ten aanzien van de nieuwe functie van 'HBO dokter' eerder de overheid worden aangesproken en ten aanzien van de bestaande functies de werkgevers en het sectorfonds.

5.2 Aanbevelingen

De resultaten en conclusies van het onderzoek leiden tot de volgende aanbevelingen.

1. Zowel door de hogescholen als door de praktijkorganisaties wordt aangegeven, dat de inhoudelijke discussie rond de HBO masteropleidingen voorop staat. Vraag en aanbod leveren een belangrijke input voor die discussie maar ook de overheid is er in betrokken vanuit de verantwoordelijkheid voor het toezicht op de kwaliteit van de beroepsbeoefening (onder meer door scholing van het zittend personeel en door voldoende kwantitatieve en kwalitatieve nieuwe instroom). In deze drieslag wordt ook de maatschappelijke relevantie van de masteropleidingen bepaald. De rol van de overheid zal daarbij per sector verschillen. Worden partijen het over de inhoudelijke kant eens, dan volgt de discussie over de financiële kant. Zowel aan de vraag- als aan de aanbodkant is men bereid zijn aandeel in de discussie en in de concrete invulling in de vorm van het ontwikkelen van nieuwe masteropleidingen te leveren. Het overleg tussen onderwijs en praktijk dient waar mogelijk met kracht door de overheid te worden ondersteund. De minister van OCenW dient een actieve rol te spelen in de

beleidsvorming door enerzijds het overleg met de praktijk vanuit het onderwijs krachtig te ondersteunen en anderzijds door dit punt expliciet onder de aandacht te brengen van de vakministers. Laatstgenoemden hebben een eigen verantwoordelijkheid om het proces binnen hun beleidsterrein nauwkeurig te volgen en indien nodig vlot te trekken.

2. Naast de inhoudelijke betrokkenheid kan er ook een betrokkenheid van de overheid zijn bij de financiering van de HBO masteropleidingen. Ervan uitgaande, dat partijen het eens zijn over het belang van een masters en uitgaande van het principe dat de afnemer betaalt, dient zoveel mogelijk te worden gestimuleerd dat de deelnemers een tegemoetkoming kunnen krijgen in de studiekosten langs de wegen die in de betreffende sector van toepassing zijn (of langs nieuwe wegen). Ook hier worden zowel het ministerie van OCenW als de vakministeries aangesproken. Waar reeds voorstellen in deze richting liggen (cultuurfondsen) dienen deze met voorrang te worden behandeld.
3. De minister van OCenW heeft een specifieke verantwoordelijkheid ten aanzien van het stimuleren van de kenniscirculatie tussen het onderwijs en de samenleving. Vernieuwingen in het onderwijs die in dat verband plaatsvinden verdienen specifieke steun. Zo is er voor een actueel onderwerp als het lectoraat een aparte regeling ontwikkeld. In het kader van het stimuleren van de (verdere) ontwikkeling van de HBO masters, verdient het aanbeveling te overwegen een regeling in het leven te roepen, al dan niet in samenhang met het lectoraat. Een dergelijke regeling dient dan vooral betrekking te hebben op de ontwikkelingsfase van de masters en niet op de uitvoering. Veel gesprekspartners zowel aan de kant van de hogescholen als van de praktijkorganisaties steunen dit idee.

VRAGENLIJST INVENTARISATIE MASTEROPLEIDINGEN HBO (FASE A)

A. Algemene gegevens

1. Naam hogeschool
2. Soort hogeschool (aangewezen/bekostigd)
3. Vestigingsplaats hogeschool
4. Naam contactpersoon

B. Gegevens per masteropleiding

5. Naam opleiding
6. Sector (techniek/economie/gezondheid/welzijn/onderwijs/landbouw/kunst)
7. Doelgroep en toelatingseisen
 - Wat is de doelgroep van de opleiding?
 - Welke toelatingseisen worden gesteld?
 - (Indien nog niet genoemd:) Is er sprake van open of gesloten inschrijving?
 - (Indien nog niet genoemd:) Wordt werkervaring vereist?
8. Voertaal van de opleiding
9. Wanneer is de opleiding voor de eerste keer van start gegaan?
10. Accreditatie
 - Is de opleiding geaccrediteerd
 - Zo ja, door welke instelling of organisatie?
11. Is er een relatie tussen deze masteropleiding en een lectoraat van de hogeschool, zo ja welk lectoraat?
12. Doorlooptijd van de opleiding
13. Studielast van de opleiding
14. Prijs van de opleiding
15. Deelnemers en parallelgroepen
 - Hoeveel ingeschrevenen kende de opleiding in het cursusjaar 2000-2001?
 - Hoeveel parallelgroepen kende de opleiding in het cursusjaar 2000-2001?
16. Samenwerking
 - Met welke partijen/organisaties is samengewerkt bij de ontwikkeling van de opleiding?
 - Met welke partijen wordt samengewerkt bij de uitvoering van de opleiding?
 - (Indien nog niet genoemd:) Is er sprake van samenwerking met het WO en/of andere hogescholen?
 - (Indien nog niet genoemd:) Is er sprake van samenwerking met een instelling in het buitenland?
17. Financiering
 - Is er bij de *ontwikkeling* van de opleiding sprake geweest van externe financiering en zo ja, van welke partij/organisatie?
 - Is er bij de *uitvoering* van de opleiding sprake van externe financiering anders dan via de deelnemersbijdragen?
18. Toekomst
 - Wordt deze opleiding naar verwachting het komende jaar (2001-2002) in dezelfde vorm opnieuw aangeboden?
 - Indien nee, waarom niet?
 - Indien ja maar in aangepaste vorm, welke aanpassingen hebben plaatsgevonden en op wiens initiatief is dit gebeurd?

C. Ontwikkeling van nieuwe master-opleidingen

19. Concreet aanbod in ontwikkeling

- Zijn er nieuwe master-opleidingen op de hogeschool in ontwikkeling en zo ja welke?
- Welke partijen/organisaties zijn hierbij in inhoudelijke zin betrokken?
- (*Indien nog niet genoemd:*) Wie heeft het initiatief genomen voor het ontwikkelen van de opleiding?
- Welke partijen/organisaties zijn hierbij in financiële zin betrokken?
- Door welke instelling/organisatie zal accreditatie plaatsvinden?
- Is er sprake van een relatie met een of meer lectoraten van de hogeschool?

20. Samenwerking

- Welke partijen/partners buiten de reeds genoemde vindt men van belang bij de verdere inhoudelijke ontwikkeling van het aanbod?
- (*Indien nog niet genoemd:*) Hoe ziet men de samenwerking met het WO en met andere hogescholen?
- (*Indien nog niet genoemd:*) Hoe ziet men de samenwerking met buitenlandse instellingen?

21. Financiering

- Welke partijen/partners buiten de reeds genoemde vindt men van belang in verband met de financiering van master-opleidingen?
- In welke fase(n) (ontwikkeling en/of uitvoering) zouden deze partijen/organisaties een bijdrage dienen te leveren?
- Op welke basis (incidenteel/structureel) zouden deze partijen/organisaties een bijdrage dienen te leveren?

22. Wat zijn de belangrijkste knelpunten bij de ontwikkeling van nieuwe master-opleidingen vanuit de hogeschool?

D. Overige opmerkingen

23. Heeft u verder nog opmerkingen in het kader van dit onderzoek?

Onderzoek HBO masteropleidingen: inventarisatie vraagzijde (fase B)

Vragen

1. Houdt uw organisatie zich op systematische wijze bezig met masteropleidingen op HBO en/of WO niveau en zo ja, hoe?
2. Is uw organisatie op dit moment direct of indirect betrokken bij de ontwikkeling en/of uitvoering van masteropleidingen op HBO en/of WO niveau en zo ja, bij welke opleidingen (HBO en/of WO) is uw organisatie betrokken en waaruit bestaat die betrokkenheid?
3. *Indien betrokken bij zowel HBO als WO masters*: wat zijn binnen uw werkkerrein/vakgebied de belangrijkste verschillen tussen de HBO en de WO masters?
4. Zijn er op dit moment belangrijke ontwikkelingen of trends te signaleren binnen uw werkkerrein/vakgebied ten aanzien van masteropleidingen op HBO niveau en zo ja, welke?
5. Doen zich op dit moment knelpunten voor bij de ontwikkeling en/of uitvoering van de HBO masteropleidingen waarbij u bent betrokken en zo ja, welke?
6. Is er in het algemeen binnen uw werkkerrein/vakgebied voor de komende jaren behoefte aan (meer) masteropleidingen op HBO niveau (zo mogelijk vergeleken met de behoefte aan WO masteropleidingen)?
7. Kunt u globaal aangeven hoeveel HBO opgeleiden er zijn binnen uw werkkerrein/vakgebied en welk percentage in aanmerking zou komen voor het volgen van een masteropleiding?
8. Kunt u aangeven op welke specifieke onderwerpen/thema's/disciplines er binnen uw werkkerrein/vakgebied behoefte is aan HBO masteropleidingen?
9. Kunt u van de onder 8 genoemde masteropleidingen aangeven om welk soort het zou moeten gaan (verbredend/verdiepend, beroeps/wetenschappelijk gericht, direct volgend op initieel HBO/werkervaring vereist, fulltime/parttime, totale tijdsinvestering, wel/geen relatie met WO masters)?
10. Welk belang heeft uw organisatie in het algemeen bij HBO masteropleidingen en welke rol ziet u voor uw organisatie in de toekomst (direct/indirect, ontwikkeling en/of uitvoering, inhoudelijk en/of financieel)?
11. Welke partijen zouden naar uw mening nog meer betrokken moeten zijn bij de HBO masteropleidingen en in welke rol? (*indien niet genoemd, specifiek vragen naar de financiering*)
12. Indien uw organisatie behoefte heeft dan wel een behoefte signaleert aan een bepaalde HBO masteropleiding, bij welke organisatie/instelling kaart u dat dan aan?
13. Vindt u accreditatie van HBO masteropleidingen van belang en zo ja, door welke instantie/instelling zou die accreditatie moeten worden uitgevoerd?
14. Hebt u verder nog aanvullingen of opmerkingen in het kader van dit onderzoek?

BIJLAGE 3

Onderzoek HBO masteropleidingen: lijst van contacten en geïnterviewden fase B⁴³

Sector	Organisatie	Naam
Algemeen	Vereniging VNO-NCW	Dhr. Renique
	Koninklijke Vereniging MKB Nederland	Mw. Visser
	Unie Middelbaar en Hoger Personeel MHP	Dhr. De Lange
	Federatie Nederlandse Vakvereniging FNV	Bureau
	Christelijk Nationaal Vakverbond CNV	Bureau
Techniek	Algemeen Verbond Bouwbedrijf AVBB / Nederlands Verbond van Ondernemers in de Bouwnijverheid NVOB	Dhr. Van der Hulst
	Federatie van Nederlandse Ondernemingen in de informatietechnologie FENIT	Bureau
	Vereniging FME-CWM	Dhr. Berentsen
	Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders KVNR	Dhr. Moll
	Nederlandse Ingenieursvereniging NIRIA	Mw. Visser
	Unie van Elektrotechnische Ondernemers UNETO	Dhr. Ruibing
	Vereniging van Nederlandse Installatiebedrijven VNI	Dhr. Bok
Zorg & Welzijn	Vereniging van instellingen voor (intramurale) verpleging en verzorging Arcares	Dhr. van der Spek
	Algemene vergadering van Verpleegkundigen en Verzorgenden AVVV	Dhr. Jochems
	Sectorfondsen Zorg en Welzijn AWOZ/AWO	Mw. Van der Velde
	Landelijk Centrum Opbouwwerk LCO	Dhr. Van der Leur
	Landelijk Centrum Verpleging en Verzorging LCVV	Mw. Crijns
	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn NIZW	Dhr. Hens
	Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen NVZ	Dhr. Smits
	Samenwerkende Beroepsverenigingen in de Gezondheidszorg SBG	Dhr. v.d. Veer
	Vereniging van ondernemingen in de gepremieerde en gesubsidieerde sector VOG	Mw. Kalkman
	Zorgverzekeraars Nederland ZN	Bureau
Kunst & Cultuur	Bond Nederlandse Architecten BNA	Mw. Visser
	Contactorgaan Nederlandse Orkesten CNO	Bureau
	Federatie van Kunstenaarsverenigingen VKV	Mw. Koopman
	Cultuurnetwerk Nederland (voorheen LOKV)	Dhr. Vogelesang
	Vereniging van Centra voor de Kunsten (voorheen Vereniging Kunstzinnige Vorming) VKV	Dhr. Van Ameron
Onderwijs & Educatie	Algemene Onderwijs Bond AOB	Secretariaat
	Algemeen Verbond van Schoolleiders AVS	Dhr. Hendriks
	Vereniging Besturenraad Protestant Christelijk Onderwijs VBPCO	Dhr. Will
	Vereniging Openbare Scholen / Algemene Besturenbond VOS/ABB	Bureau
	Vereniging voor het management in het VO VVO	Dhr. Van der Horst
Landbouw	Land- en Tuinbouworganisatie Nederland LTO	Dhr. Veerman
	STIVOS/STOSAS	Bureau
Economie	Raad voor het Vrije Beroep RvB	Dhr. Thomassen
	Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten NOvAA	Dhr. Verbruggen
	Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie KNGF	Dhr. Van der Wees
	Vereniging van Communicatie-adviesbureaus VEA	Mw. Horikx

⁴³ Zoals in 1.2 aangegeven is in een aantal gevallen tijdens het eerste contact gebleken dat de betreffende organisatie zich niet met HBO masteropleidingen bezighoudt dan wel (nog) geen stelling over het onderwerp heeft ingenomen. In deze gevallen is in de laatste kolom het woord 'Bureau' opgenomen.

